

Καλοκαίρι 2008 (**21**) www.stachtes.com

i) αγριμολόγος... (ο): [Το λαδωτήρι: Λόγος, Πράξη και Μνήμη](#) **ii) Κριτική Βιβλίου.** Μαρία Πετρίτση: [Amélie Nothomb: Ni d'Adam ni d'Eve](#) **iii) Κριτική** Δημήτρης Αθηνάκης: [Σύγχρονες Ελληνίδες Συγγραφείς](#) **iv) Θεωρία.** Λίτσα Χατζοπούλου: [Θεωρίες Συνομοσίας](#) **vi) Δοκίμιο.** Ομάδα «Ανορθογραφίες»: [Ορθογραφία και ορθωγραφεία](#) **vii) Οδός Ευρυπίδου** του Σωτήρη Παστάκα: [Γιάννης Λειβαδάς, ο Σωρός των Ποιητών](#) **viii) Δοκίμιο.** Κώστας Κουτσουρέλης: [Άρνολντ Σαίμπεργκ, Το Αδιέξοδο του Μοντερνισμού](#) **ix) Γιώργος Δελιόπουλος** **x) Ιωάννης Ψάρας** **xi) Όλγα Βασιλείου** **xii) Κώστας Πυρόβαλης-Γέργος** **xiii) Κώστας Νησιώτης** **xiv) Τσιουράκης Ιωάννης** **xv) Δώρα Κασκάλη** **xvi) Αθανάσιος Κρήνης** **xvii) Αρετή Γκιωνάκη** **xix) Δημήτρης Αθηνάκης** **xx) Αλέξης Σταμάτης** **xxi) Χρήστος Φασούλας** **xxii) Βασίλης Αλεξάκης** **xxiii) Τους *συντελεστές και συνεργάτες* του e-περιοδικού μας θα τους βρείτε [εδώ](#) και [εδώ](#), η παρουσίασή τους είναι αλφαβητική.**

Τα Δελτία Τύπου καθώς και οι Ανακοινώσεις σας, θα δημοσιεύονται πλέον σε ξεχωριστό Δικτυακό Τύπο που δημιουργήθηκε ειδικά για αυτό το λόγο, ελπίζουμε να σας αρέσει: Οι [Στάχτες Art](#). Πρόκειται ουσιαστικά για ένα ιστολόγιο (blog) για περισσότερη ευελιξία, άμεση ενημέρωση και ανταπόκριση στα Δελτία Τύπου και στις ανακοινώσεις που μας στέλνετε. Στέλνετε **τις ανακοινώσεις σας και τα κείμενα συνεργασίας σας** στο Email: [stachtes\[at\]gmail\[dot\]com](mailto:stachtes[at]gmail[dot]com)...Σας Ευχαριστώ. **Στράτος Φ.**

[αρχή σελίδας](#)

α γ ρ ι μ ο λ ό γ ο ς... (ο)

Το λαδωτήρι: Λόγος, Πράξη και Μνήμη

Βλέπω λαδωτήρια να κινούνται, τα βλέπω να αιωρούνται άναρχα μόνα τους. Συνωστισμός από λαδωτήρια στα φανάρια των κεντρικών λεωφόρων, στα ιδιωτικά και δημόσια γραφεία. Δρόμοι και διάδρομοι γεμάτοι λαδωτήρια. Το παράξενο στην υπόθεση δεν είναι η διαρκής παρουσία του

χρήσιμου αυτού εργαλείου των μηχανικών πάσης φύσεως, αλλά η απουσία των ιδιοκτητών, η απουσία της ανθρώπινης παρουσίας. Ποιοι τέλος πάντως κρατούν αυτά τα λαδωτήρια; Δεν είναι απλή υπόθεση να βλέπεις άψυχα αντικείμενα να περπατούν στους δρόμους, να διασχίζουν λεωφόρους και· το εξωφρενικό: να περιμένουν υπομονετικά στην ουρά των δημοσίων ταμείων, της εφορίας, των τραπεζών, παντού· προκειμένου να εξυπηρετηθούν. Παράξενα πράγματα. Οι καιροί φαίνεται άλλαξαν. Η επιστήμη κατόρθωσε το ακατόρθωτο, τοποθέτησε ένα ζωντανό λαδωτήρι να κάνει τις δουλειές που κάποτε έκαναν οι άνθρωποι. Στην αρχή σκέφτηκα ότι πρόκειται για πρόβλημα των οφθαλμών μου παρόλο που ο προσωπικός μου οφθαλμίατρος προσφάτως μάλιστα, με διαβεβαίωσε –*εκτός μιας ασήμαντης πρεσβυωπίας*- για την άριστη κατάσταση των ματιών μου· γιατί, ευλόγως γεννάται το ερώτημα: Που βρίσκονται οι κάτοχοι των λαδωτηρίων. Θα μπορούσα βεβαίως να ρωτήσω κάποιες από τις ελάχιστες ανθρώπινες παρουσίες που αραιά πια· συναντώ στους δρόμους, όσες φορές το επιχείρησα συνάντησα μόνο πρόσωπα γεμάτα απορία, βουβά, αμίλητα. Σκέφτομαι ότι κάποτε, ο άνθρωπος θα πρέπει να υπηρετήσει το πολιτισμό της απορίας, όπως και της ενοχής, να αναγνωρίσει ότι χωρίς τη παρουσία του, έστω και κατακερματισμένη, δεν μπορεί καταγραφεί Πράξη, Λόγος και Μνήμη, χωρίς αυτόν δεν καταγράφεται το ισχύ έστω, δικαίωμα της ντροπής, και ότι δεν πρέπει να επιτρέψει στον όποιο, *τέλος πάντων*, ανθρωπισμό του να μετατραπεί σε ανθρωποφαγία. Πόσο ακόμα θα ευσταθούν εκφράσεις όπως «πλανηθήκαμε» «μας την έφεραν» «δεν ξέραμε», αφού το σιχαμερό πάρε-δώσε μέσω λαδώματος εξαπλώθηκε σαν την πανούκλα, όταν το λαδωτήρι είναι το απαραίτητο αξεσουάρ της κάθε λογής μικρής, μεγάλης ή ανώτατης εξουσίας και των «θεσμών». Το τροφοδοτούμε εμείς, προσφέροντας το πολύτιμο γράσο που χρειάζονται για να «δουλέψουν» οι μηχανισμοί, τους το προσφέρουμε χωρίς φειδώ, χωρίς ίχνος ντροπής κι ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Μου είναι αδύνατο να συνεχίσω άλλο αυτό το κείμενο, από το παράθυρο εισχωρούν εκκωφαντικά κορναρίσματα από συνωστισμένα λαδωτήρια που ενθουσιωδώς τρέχουν να προσυπογράψουν μία Τελευταία Πράξη. Βλέπετε, δεν ανακοινώθηκε επισήμως, ούτε μισή λέξη διαφοροποίησης από κανέναν. Οι ανεπίσημοι αντιρρησίες συνείδησης δεν μετρούν, αυτοί δεν αναφέρονται σε κανένα βιβλίο Ιστορίας.

Copyright©Στράτος Φουντούλης. Βρυξέλλες, Ιούλιος 2008 | stratosfountoulis.wordpress.com |

[αρχή σελίδας](#)

Ομάδα «Ανορθογραφίες»: *Ορθογραφία και ορθογραφεία*

Επειτα από αρκετό καιρό, δημοσιεύουμε ένα νέο ανορθόγραφο κείμενο, συμπτωματικά με την πρόσφατη κυκλοφορία του ορθογραφικού λεξικού του "εθνικού" μας γλωσσολόγου...

‘Ορθοπαιδικός ή Ορθοπεδικός; Μήνυμα ή μύνημα; Εταιρεία ή εταιρία; Ταξίδι ή ταξίδι; Τρένο ή τραίνο;’ Αυτά είναι μόνο μερικά από τα διλήμματα που απασχολούν τους περισσότερους χρήστες της Ελληνικής, κατεξοχήν κατά τη διάρκεια της σχολικής τους εκπαίδευσης, όπου ενδεχόμενο λάθος κοστίζει κυριολεκτικά σε βαθμούς, αλλά και αργότερα, όπου ενδεχόμενο λάθος θεωρείται ένδειξη χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Η ορθογραφία αποτελεί ένα αγαπημένο θέμα των δασκάλων (και, αντίστοιχα, ένα αγκάθι για την πλειονότητα των μαθητών), ενώ παράλληλα αποτελεί και αγαπημένο θέμα συζητήσεων και αναζητήσεων για πολλούς που ασχολούνται με γλωσσικά ζητήματα από διάφορες σκοπιές, είτε ως μέρος της εργασίας τους είτε

απλά ως χόμπυ. Τελευταία μάλιστα φαίνεται να μεγαλώνει το ενδιαφέρον για την ορθογραφία, με την έκδοση 'ορθογραφικού' λεξικού (!). Ξεκινώντας από την βασική σχέση γλώσσας και γραφής, θα διερευνήσουμε τη σημασία της ορθογραφίας από γλωσσική και κοινωνική άποψη, για να δικαιολογήσουμε και το όνομά μας («ανορθογραφίες»).

A. Γλώσσα και γραφή

Σε αντίθεση με την (προφορική) γλωσσική ικανότητα, που φυσιολογικά αναπτύσσεται σε κάθε άνθρωπο, η γραφή αποτελεί επίκτητη ικανότητα, η οποία χρειάζεται μάθηση και άσκηση για να επιτευχθεί. Για τον λόγο αυτό, η γλώσσα είναι καταρχήν η προφορική γλώσσα, κοινή σε όλους τους ανθρώπους που ανήκουν σε μια γλωσσική κοινότητα. Η γραφή, από την άλλη, αποτελεί ένα αυθαίρετο σύστημα καταγραφής των ήχων από τους οποίους αποτελείται η γλώσσα (αυτό αποτελεί και ένα από τα βασικά γλωσσολογικά επιχειρήματα για την προτεραιότητα του προφορικού έναντι του γραπτού λόγου από την άποψη της γλωσσολογικής έρευνας, αν και δεν μπορούμε να επεκταθούμε εδώ σ' αυτό το θέμα).

Η γραφή, επομένως, αποτελεί ένα τρόπο καταγραφής της κατεξοχήν γλώσσας, της προφορικής. Αυτή η καταγραφή μπορεί να πάρει πολλές διαφορετικές μορφές, φυσικά και για την ίδια γλώσσα: η Γραμμική Β, ένα σύστημα όπου κάθε σύμβολο είχε την αξία μίας συλλαβής (αφήνοντας κατά μέρος διάφορες εξαιρέσεις που δεν έχουν ακόμα αποκρυπτογραφηθεί), θεωρείται ότι καταγράφει μία μορφή ελληνικής γλώσσας ή διαλέκτου. Το ίδιο συμβαίνει και με την αλφαβητική γραφή της Ελληνικής που είναι σε όλους μας οικεία, όπου κάθε σύμβολο έχει την αξία ενός φθόγγου της γλώσσας (πιο σωστά, ενός φωνήματος, ενός φθόγγου με διαφοροποιητική αξία, κατά την δομιστική παράδοση της γλωσσολογίας). Είναι χαρακτηριστικό ότι, στην προσαρμογή του φοινικικού αλφαβήτου που επιχείρησαν οι αρχαίοι Έλληνες, πρώτον, πρόσθεσαν τα φωνήεντα, ενώ το σημιτικό σύστημα δεν δήλωνε τα φωνήεντα της γλώσσας (όπως ακόμα και σήμερα δεν τα δηλώνει η Αραβική και η Εβραϊκή), ενώ υπήρχε και ποικιλία στο ελληνικό αλφάβητο ανάλογα με την περιοχή (π.χ. ως προς την ίδια την ύπαρξη και το σχήμα κάποιων γραμμάτων κλπ.). Είναι, λοιπόν, προφανές, ότι δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος λόγος για τον οποίο ο τρόπος που γράφουμε είναι αυτός που είναι σήμερα, θα μπορούσε κάλλιστα να είναι διαφορετικός, όπως το αποδεικνύουν και οι περιπτώσεις των γλωσσών που χρησιμοποιούν άλλα συστήματα, μη αλφαβητικά (π.χ. Κινεζική). Με αυτή την έννοια, η γραφή είναι αυθαίρετη.

B. Πώς δημιουργείται η έννοια της ορθογραφίας

Σε ένα αλφαβητικό σύστημα, όπως αυτό της ελληνικής, η καλύτερη δυνατή αντιπροσώπευση θα απαιτούσε, προφανώς, η γραφή να ανταποκρίνεται στην ομιλία με σχέση 1:1, δηλαδή κάθε γράμμα να συμβολίζει και έναν διαφορετικό φθόγγο και το αντίστροφο, κάθε φθόγγος να συμβολίζεται με διαφορετικό γράμμα. Αυτή η λεγόμενη «φωνητική» γραφή θα βρισκόταν πάρα πολύ κοντά στην γλώσσα, αποτελώντας πιστή καταγραφή της ομιλίας.

Δύο είναι οι κύριοι παράγοντες που δεν ευνοούν αυτού του τύπου την γραφή. Ο πρώτος είναι η γλωσσική αλλαγή: ως γνωστόν, όλες οι γλώσσες αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου (ή καλύτερα, οι ομιλητές διαμορφώνουν συνέχεια τη γλώσσα τους, με αποτέλεσμα αυτή να διαφοροποιείται). Κατά συνέπεια, η προφορά ορισμένων φθόγγων / λέξεων / φράσεων διαφοροποιείται, άλλοτε με ταχείς και άλλοτε με πιο αργούς ρυθμούς. Από την άλλη πλευρά, η γραφή, και καλύτερα αυτοί που κατέχουν αυτή την ικανότητα, έχουν την τάση να αντιστέκονται σε αλλαγές, μια και χρειάζεται άσκηση και μάθηση για την απόκτησή της, και έτσι δεν προσφέρεται για συνεχείς τροποποιήσεις.

Πέρα από τους δύο αυτούς παράγοντες, η έννοια της ορθογραφίας δημιουργείται παράλληλα με

την προτυποποίηση ενός τρόπου γραφής μίας γλώσσας, δηλαδή με την καθιέρωση μιας γραπτής μορφής ως προτύπου. Αυτό συμβαίνει με την υιοθέτηση της έννοιας της γραπτής «παράδοσης», η οποία θεωρείται ισχυρότερη και σπουδαιότερη από την εκάστοτε ομιλία. Έτσι, η γραφή ουσιαστικά παύει να έχει ως στόχο την καταγραφή της τρέχουσας μορφής γλώσσας, αλλά στοχεύει στην διατήρηση μίας μορφής που θεωρείται σπουδαία, ισχυρή, καλύτερη για διάφορους κοινωνικούς λόγους. Δεν υπάρχει πια ο στόχος της 1:1 σχέσης, μια και αυτό θεωρείται δευτερεύον σε σχέση με την «σωστή» γραφή, η οποία αντλεί την ορθότητά της από το κοινωνικό γόητρο της γλώσσας την οποία διασώζει. Αυτό φυσικά προϋποθέτει συνειδητές αντιλήψεις για τη γλώσσα και τη γλωσσική και γραπτή παράδοση, που μόνο σε ένα πλαίσιο κάποιας συστηματοποίησης (όχι βέβαια διεύρυνσης) της εκπαίδευσης μπορεί να προκύψει. Καθώς λοιπόν η γλώσσα αλλάζει, χωρίς όμως να την ακολουθεί και ο τρόπος καταγραφής, οδηγούμαστε στην λεγόμενη «ιστορική» ορθογραφία, δηλαδή σε ένα τρόπο γραφής που δεν ανταποκρίνεται στην παρούσα κατάσταση, αλλά διασώζει τον τρόπο γραφής προγενέστερων μορφών της γλώσσας. Και φυσικά, η ιστορική ορθογραφία συνδέεται άμεσα με υποτιμητικές αντιλήψεις για την τρέχουσα μορφή της γλώσσας, καθώς, σε διαφορετική περίπτωση, δεν θα υπήρχε κάποιος ουσιώδης λόγος διατήρησης της παλιάς γραφής, πέρα από πολιτικές σκοπιμότητες (ενιαίο έθνος και γλώσσα, επομένως και απαράλλακτος τρόπος γραφής, που έρχεται με τη σειρά του σε ένα κυκλικό σχήμα να αποδείξει αυτή την ενότητα, ενώ για χάρη αυτής διατηρείται). Όλα αυτά γίνονται εύκολα κατανοητά μέσα από το παράδειγμα της Ελληνικής, που είναι οικείο σε όλους μας.

Γ. Η περίπτωση της Ελληνικής

Τα πρώτα ελληνικά αλφάβητα δημιουργήθηκαν με στόχο να αποτυπώσουν ακριβώς τους φθόγγους της αρχαίας ελληνικής (όσο πιο πιστά είναι δυνατόν), επομένως θα έλεγε κανείς ότι εντάσσονταν σε μία προσπάθεια φωνητικής γραφής της γλώσσας. Όπως είναι πολύ γνωστό, τα πρώτα συστήματα αλφαβητικής γραφής της ελληνικής περιείχαν μόνο κεφαλαία γράμματα και καθόλου τονικά σημάδια. Στην πορεία, τα αλφάβητα αυτά διαφοροποιήθηκαν σε κάποιο βαθμό, χωρίς βέβαια να γνωρίζουμε πόσο ανταποκρίνονταν στην ομιλία της εποχής τους από ένα σημείο και μετά.

Αυτό που γνωρίζουμε είναι ότι ζήτημα «ορθογραφίας» ουσιαστικά δημιουργείται στην ελληνιστική εποχή, με την παράλληλη ανάδειξη των πρώτων φιλολογικών κέντρων και την επικράτηση του λεγόμενου «Αττικισμού» στα μορφωμένα στρώματα. Ενώ δηλαδή διάφορες γλωσσικές (φωνολογικές δηλαδή) μεταβολές είχαν οδηγήσει σε προφορά διαφορετική πολλές λέξεις της ελληνικής, η ανάδειξη της Αττικής σε πρότυπο (παιδευτικό, όχι μόνο γλωσσικό) από τους διάφορους «φιλόλογους» και λογίους της εποχής οδήγησε στη διατήρηση της ίδιας γραφής των λέξεων, δημιουργώντας έτσι ένα χάσμα ανάμεσα στη προφορά και την γραφή των λέξεων. Αυτό μας είναι γνωστό χάρη στην ανακάλυψη των παπύρων (και των διαφόρων επιγραφών, βέβαια), που μαρτυρούν πάρα πολύ διαφορετικές γραφές πολλών λέξεων, φανερώνοντας έτσι τη διαφορετική τους προφορά σε σχέση με την Αττική του 5ου αιώνα π.Χ. Επιπλέον, οι ίδιοι φιλολογικοί κύκλοι επινόησαν και τα τονικά σημάδια, τα οποία δηλώνουν ουσιαστικά την προφορά των λέξεων στην Αττική, μια και στην ελληνιστική εποχή αυτή είχε διαφοροποιηθεί. Η έννοια του ορθογραφικού λάθους είναι, επομένως, δημιούργημα της ελληνιστικής εποχής. Οι πάπυροι περιέχουν αμέτρητα παραδείγματα ορθογραφικών λαθών, αφού μεγάλο μέρος του πληθυσμού δεν ήταν πολύ εξοικειωμένο με την Αττική διάλεκτο του 5ου αι., και έτσι έγραφε με βάση την τρέχουσα προφορά των λέξεων. Κατ'αυτή την έννοια, και όλα τα λεγόμενα «ορθογραφικά» λάθη απλά αποτυπώνουν την εξέλιξη της προφοράς των λέξεων.

Στην ελληνιστική εποχή έχει τις ρίζες της και ο παραλογισμός των κατοπινών αιώνων: οι λέξεις

γράφονταν σύμφωνα με τα πρότυπα της Αρχαίας του 5ου αιώνα, με την προσθήκη όμως των τονικών σημαδιών που αρχικά προστέθηκαν για να δείξουν την προφορά εκείνων των λέξεων! Φυσικά, όπως αναφέρθηκε, αυτή η εξέλιξη και η επικράτηση της λεγόμενης «διγλωσσίας», μιας λόγιας και μίας δημώδους παράδοσης στην Ελληνική, σχετίζεται άμεσα με την ανάδειξη ήδη από την ελληνιστική εποχή της αρχαίας Ελλάδας ως αξεπέραστο πρότυπο προς μίμηση σε όλα τα επίπεδα, επομένως και στη γλώσσα. Με άλλα λόγια, η εμφάνιση της «ορθογραφίας» και της εμμονής σε γραπτές μορφές του παρελθόντος δεν είναι αυτονόητη εξέλιξη σε κάθε γλώσσα, αλλά είναι απόρροια ιδεολογικών επιλογών.

Αυτό φαίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρα στην επόμενη, Μεσαιωνική περίοδο της ελληνικής. Τότε εμφανίζονται και τα πρώτα εκτεταμένα κείμενα στη λεγόμενη δημώδη, τα οποία μας σώζονται σε διάφορα χειρόγραφα. Η «ορθογραφία» αυτών των χειρογράφων έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις και αναζητήσεις, για τον απλούστατο λόγο ότι δεν είναι συστηματική, όπως την εννοούμε σήμερα, αλλά ενέχει τεράστια ποικιλία: ένα ρήμα όπως το «ήθελα» μπορούσε να γράφεται «ύθελα, ίθελα, ίθαιλα, είθελα, ήθελα κ.ά». Ο μόνος κανόνας που φαίνεται να ισχύει είναι: μπορείς να γράψεις τις λέξεις με όποια γράμματα θέλεις, αρκεί να συμβολίζουν τον κατάλληλο φθόγγο. Δηλαδή, όλα τα «υ» είναι ίδια, και μπορούν να εναλλάσσονται σε όλα τα γλωσσικά περιβάλλοντα. Αυτό προφανώς απέχει πάρα πολύ από την σημερινή έννοια της ορθογραφίας, που δεν ανέχεται ουσιαστικά καθόλου ποικιλία.

Αυτό που είναι ακόμα πιο ενδιαφέρον είναι ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ίδιοι γραφείς που στην αντιγραφή των δημωδών κειμένων ήταν τόσο «ελεύθεροι» με την ορθογραφία των λέξεων, ήταν ταυτόχρονα και πολύ τυπικοί στην αντιγραφή των λογίων κειμένων. Αυτό καταμαρτυρά ακόμα πιο εμφατικά ότι η ορθογραφία σχετίζεται άμεσα με την αντίληψη για την γλώσσα: εφόσον τα δημώδη κείμενα ήταν προϊόντα της προφορικής, σύγχρονης παράδοσης, δεν υπήρχε λόγος η γραπτή τους μορφή να είναι συγκεκριμένη, μια και δεν υπήρχε και καθόλου τυποποιημένη μορφή της δημώδους αυτής γλώσσας. Από την άλλη, τα αρχαία κείμενα έπρεπε να αναπαράγονται ακριβώς όπως είναι, καθώς και η μορφή ήταν αναπόσπαστο μέρος του μεγαλείου τους.

Είναι ενδιαφέρον ότι ακριβώς το ίδιο φαινόμενο της ορθογραφικής ποικιλίας παρατηρείται και στις άλλες ευρωπαϊκές μεσαιωνικές γραμματείες, κάτι που φανερώνει την κοινή στάση ομιλητών διαφορετικών γλωσσών απέναντι στην μη τυποποίηση μιας γλωσσικής ποικιλίας, της δημώδους, και την άνεσή τους να χρησιμοποιούν τεράστια ποικιλία στη γραφή, χωρίς αυτό να έχει καμία συνέπεια στην επικοινωνία, τουλάχιστον απ'όσο μπορούμε να κρίνουμε σήμερα. Φυσικά, ακόμα και οι «λόγιοι» είχαν συχνά δυσκολίες να τηρήσουν τους κανόνες της «ορθογραφίας», όπως αυτοί είχαν διαμορφωθεί από την ελληνιστική εποχή, μια και νέες λέξεις είχαν εισαχθεί στο λεξιλόγιο της ελληνικής, κυρίως δάνεια από τις δυτικές (ιταλική, γαλλική) και σλαβικές γλώσσες. Η «σωστή γραφή» αυτών των λέξεων ήταν αναγκαστικά τελείως αυθαίρετη, μια και δεν υπήρχε σημείο σύγκρισης με την αρχαία Ελληνική.

Στην πιο σύγχρονη περίοδο, η ορθογραφική απλοποίηση αποτέλεσε πάγιο αίτημα του δημοτικισμού, με διάφορες προτεινόμενες μορφές. Φυσικά το όλο θέμα αποτέλεσε μέρος μόνο του ευρύτερου γλωσσικού ζητήματος και της διγλωσσίας ανάμεσα σε καθαρεύουσα και δημοτική, με τις γνωστές κοινωνικές προεκτάσεις. Δεν θα μπούμε τώρα σε αυτό το θέμα, το οποίο είναι πολύ ευρύ και χρειάζεται ειδική διαπραγμάτευση. Ωστόσο, αξίζουν κάποιες επισημάνσεις σχετικά με την ορθογραφία της Νέας Ελληνικής όπως την εφαρμόζουμε σήμερα. Το σημερινό σύστημα είναι, βέβαια, αποτέλεσμα όλων όσων προηγήθηκαν και αναφέρθηκαν πάρα πολύ σύντομα παραπάνω. Η επιμονή στην λεγόμενη ιστορική ορθογραφία δείχνει, φυσικά, την εμμονή στην διατήρηση της ιδέας της ενιαίας ελληνικής ως γλώσσας και γραφής με

τρισεχονταετη ιστορια (φυσικα μονο τρισεχονταετη, γιατι αν παμε πιο πισω, η ελληνικη γραφη einai η γραμμικη Β, και αυτη den mourei na προσφερθει gia επιχειρηματα υπερ της ιστορικης ορθογραφιας, μια και den einai αλφαβητικη, ευτυχως!), κατι που αλλωστε φαίνεται και στο ευρύτερο γλωσσολογικό κλίμα που δυστυχώς επικρατεί σε μεγάλο βαθμό στη νεοελληνική κοινωνία. Επιχειρήματα υπέρ της ιστορικής ορθογραφίας συνήθως αναφέρονται α) η ίδια η ιστορία της και η σύνδεσή της με την ενότητα του ελληνισμού από την αρχαιότητα ως σήμερα (το τελευταίο συνήθως υπονοείται, αλλά είναι σίγουρα το κλειδί για το συγκεκριμένο επιχείρημα), β) το ότι φανερώνει τις ρίζες των λέξεων, γ) είναι αισθητικά πολύ πιο ωραία από υποτιθέμενες απλοποιημένες μορφές, δ) κανείς άλλος στην Ευρώπη δεν το έχει κάνει, γιατί εμείς; και ε) ενδεχόμενη απλοποίηση θα αποκόψει τους νέους από την παλιότερη γλωσσική παράδοση και γραμματεία.

Ωστόσο, όλα τα παραπάνω είναι ανεπαρκή: Η λεγόμενη ιστορική διασώζει γραφές κυρίως από την αττική του 5ου αι. π.Χ. Θα έλεγε κανείς ότι εξίσου ιστορικές είναι και ελληνιστικές και μεσαιωνικές γραφές, που αποσιωπώνται, σκόπιμα βέβαια. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις είναι πολύ δύσκολο να βρει κανείς ετυμολογία, ιστορική ορθογραφία των λέξεων, επομένως η ιστορικότητα δεν μπορεί να αποτελεί το τεκμήριο για την ορθογραφία. Αυτό είναι προφανές από την φοβερή σύγχυση που προκαλούν οι διαφορετικές γραφές των λέξεων στα λεξικά της Νέας Ελληνικής, όπως έχει κατ'επανάληψη επισημανθεί (βλ. λ.χ. τα άρθρα του Γιάννη Χάρη για την ορθογραφία). Μα η ιστορική ορθογραφία μόνο αντιφάσεις μπορεί να έχει, καθώς, όπως και η γλώσσα, διασώζει γραφές από διαφορετικές φάσεις, που δεν μπορούν να νοηθούν ως ένα ενιαίο σύστημα (όπως αλλωστε και η γλώσσα συνολικότερα). Επιπλέον, το ότι η ιστορική ορθογραφία φανερώνει την ετυμολογία των λέξεων, ακόμα και αν το δεχτούμε, ισχύει μόνο για τους φιλόλογους που μπορούν να διακρίνουν τις ρίζες και ετυμολογίες, και επιπλέον, δεν έχει κάποιο ενδιαφέρον πέρα από τους φιλολογικούς κύκλους. Για την αισθητική, δεν θα επιχειρήσουμε κάποιο σχόλιο, αλλά μόνο ένα ερώτημα: αν η ποικιλία των «ι» είναι ωραία αισθητικά, γιατί να μην εφαρμόσουμε το μεσαιωνικό σύστημα και να την επεκτείνουμε σε όλες τις λέξεις, ανεξάρτητα ρίζας; Σίγουρα η ανάγνωση θα είχε μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Για τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, έχουν επιχειρηθεί κατά καιρούς διάφορες απλοποιήσεις, και κυρίως έχουν σιωπηλά γίνει από τους ίδιους τους χρήστες: π.χ. neighbor αντί για neighbour. Ενδεικτικά αναφέρουμε πρόσφατη απόφαση της Σουηδικής ακαδημίας, κατά την οποία η λέξη 'skall' καλό είναι να γράφεται πια μόνο 'ska', όπως συνήθως γράφεται και προφέρεται. Γενικευμένη απλοποίηση βέβαια δεν έχει γίνει στο πρόσφατο παρελθόν, μια και το ζήτημα της ορθογραφίας συνδέεται, όπως τονίσαμε, με την αντίληψη περί εθνικής γλώσσας που αντλεί την ιστορία της από το παρελθόν του έθνους. Από την άλλη, ο Κεμάλ επέβαλε το λατινικό αλφάβητο σε μία χώρα που έγραφε με Αραβικούς χαρακτήρες, κάτι που έγινε τελείως αποδεκτό, μια και ήταν άλλα τα κοινωνικά ζητούμενα για την Τουρκία εκείνη την εποχή. Τέλος, η αρχαιολατρεία και η εμμονή στην σωστή ορθογραφία είναι πιο πιθανό να απομακρύνει τους νέους από την παλιότερη γραμματεία, παρά μια ορθογραφική απλοποίηση.

Ας μην ξεχνάμε επίσης, ότι η ορθογραφία αποτελεί ένα από τα καλύτερα εργαλεία, σε συνδυασμό φυσικά με τη γλώσσα ευρύτερα, για τον διαχωρισμό (από το σχολείο και εξής) σε μορφωμένους και μη, σε επιμελείς και μη. Και, κάτι εξίσου σημαντικό, μία ενδεχόμενη απλοποίηση της ορθογραφίας, στην κατεύθυνση της προσέγγισης στη φωνητική γραφή (και όχι φυσικά στην κατεύθυνση της εύρεσης της σωστής ιστορικής γραφής, που μόνο σε αδιέξοδα μπορεί να καταλήξει), θα διευκόλυνε σημαντικά την εκμάθηση της ελληνικής, όχι μόνο για τους έλληνες αλλά και για όλους τους υπόλοιπους που θα ήθελαν να μάθουν ελληνικά. Το τελευταίο ζήτημα φαίνεται να αποσιωπάται από τους περισσότερους γλωσσολόγους, μια και το κέρδος

από την ορθογραφική απλοποίηση σε αυτή την περίπτωση είναι πολύ προφανές και δεν μπορεί να αντικρουστεί, επομένως αποσιωπάται ή, εναλλακτικά, υποβαθμίζεται η σημασία της εκμάθησης της ελληνικής!

Ακόμα και πολλοί που αντιτίθενται στο γλωσσαμυντορικό εθνικισμό διστάζουν να προτείνουν απλοποίηση της ορθογραφίας, κυρίως λόγω του (συναισθηματικού) δεσίματος όλων των χρηστών της ελληνικής με τον συγκεκριμένο τρόπο γραφής. Ωστόσο, το συναισθηματικό δέσιμο δεν μπορεί να προτάσσεται εις βάρος των υπόλοιπων κοινωνιο-πολιτικών προτερημάτων της απλοποίησης. Καλύτερη η νοσταλγία, παρά ο εγκλωβισμός σε αυτό το μείγμα αυθαιρεσίας που είναι η σημερινή ορθογραφία.

Δ. Συμπεράσματα

Η ορθογραφία είναι το αποτέλεσμα τυποποίησης της γραφής σε συνδυασμό με αντιλήψεις που θεωρούν παλαιότερες μορφές (και γραφές) μιας γλώσσας ως ανώτερες, ως πρότυπα, και ως μέρη ενός ενιαίου συνόλου, μίας ενιαίας γλώσσας. Είναι ένα αυθαίρετο σύστημα κατ'ανάγκη, όπως άλλωστε και η γραπτή απόδοση μίας γλώσσας συνολικά. Οι πρώτες απόπειρες αλφαβητικών γραφών της ελληνικής υπηρετούσαν μια φωνητική γραφή, σήμερα όμως, αν και επικρατεί τόσος θαυμασμός για τους αρχαίους ημών προγόνους, δεν υιοθετείται αυτή η αντίληψή τους. Αντίθετα, η ορθογραφία θεωρείται ένα από τα σπουδαιότερα κεφάλαια στη μόρφωση των πολιτών, και ένα κριτήριο κατηγοριοποίησής τους (ορθογράφοι και ανορθογράφοι). Εμείς είμαστε το δεύτερο, και οι ανορθογραφίες μας δεν αφορούν την γραφή, αλλά τις αντειλήψεις που κρίβωντε πίσω από την αιμμονή σε γλωσσικές ιδαιωλογίες – μίθους.

Copyright©Θ. Μαρκόπουλος

«Ανορθογραφίες» <http://anorthografies.blogspot.com/2008/03/blog-post.html>

Copyright©<http://anorthografies.blogspot.com>

[αρχή σελίδας](#)

Σωτήρης Παστάκας: *Δημήτρης Μουζάκης, η Διακριτική γοητεία των Κριτικών*

Αν παρουσιαζόταν ένας αθλητής με το ύφος επιταχύνσεως του Michael Johnson ή τη χορευτική σάρωση του Muhammad Ali, ουδείς θα ενδιαφερόταν για τη σύμπτωση των τρόπων, όσο, τουλάχιστον, θα ενδιαφερόταν για τη θέση του στην κατάταξη. Αν τα χρυσά μετάλλια και οι παγκόσμιες επιδόσεις επιτυγχάνονταν, ο διάδοχος θα διεκδικούσε επάξια τη θέση του στο πάνθεον των σπουδαίων αθλητών, κι ας θύμιζε άλλες, περασμένες δόξες. Όμως στα ποιητικά δε συγχωρούνται οι ομοιότητες.

Βρισκόμαστε στα 2144. Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Ελλάδας (το Κέντρο, η Έλξη κ.λ.π.) φιλοξενούν απαξάπαντα το ποίημα και την είδηση: βρέθηκε νέο χειρόγραφο ποίημα της Κικής Δημουλά. Γόνος φιλικής οικογένειας της μεγάλης ποιήτριας ανακάλυψε σε μια λησμονημένη οικογενειακή κασέλα μια κιτρινισμένη από την πολυκαιρία σελίδα, και προς έκπληξή της διαπίστωσε ότι περιέχει (από το ίδιο το χέρι της ποιήτριας) ένα άγνωστο ως τώρα ποίημα.

*Εδώ. Πάνω στο τζάμι του χνώτου σου
περιφέρω με στ' αρχικά της ανάμνησης
πώς κοίταξα αγχωμένη στον καθρέφτη
αν ήμουν χτενισμένη όταν με πρόσεζες
ή αν δαγκώνεται η μάνα μου ντροπή.*

*Εδώ. Κι αν είναι προϋπόθεση
να κοιμηθώ μια μονιμότητα του ύπνου
για να ξυπνήσεις
βαλ' το καλά στην απουσία σου:
εμένα θάνατος
δε με ξαναπαντρεύει.
Εδώ. Ρούπι δεν το κουνάω
απ' το παράθυρο.
Δεν αστειεύομαι. Θα 'ρθείς.*

Οι κριτικοί της εποχής λιβανίζουν με τη ζέση των εγκωμιαστικών τους σχολίων το γραφτό. Και τότε, η ανακαλύψασα Κική Ηδμουλά, αποκαλύπτει τη σκηνοθεσία της: το γραφτό είναι δικό της. Προμηθεύτηκε χαρτί του εικοστού πρώτου αιώνα (αναμφισβήτητο το μύρο του ορυκτέλαιου εντός της κυτταρίνης) και έστρωσε πλαστό ονοματοσέντονο, ίνα αποδείξει πως κακώς ηγνοήθη προκλητικώς επί έτη και έτη από την επίσημη κριτική, καθότι και η ίδια (ως η πλάνη και η βρώση των κριτικών απέδειξε) τυγχάνει ποιήτρια ολκής. Μόλις οι κριτικοί μαθαίνουν την αλήθεια, απαξιώνουν την Ηδμουλά βαναύσως, καίνε τα περιοδικά στο Σύνταγμα και αστείζονται σε βάρος της μετά ευφάνταστων μιγμάτων δηλητηρίων.

Η παραπάνω ιστοριούλα, οφείλω να ομολογήσω, δεν είναι δική μου (μόνο το ποίημα είναι δικό μου, το οποίο συναρμολόγησα αφενός για τις ανάγκες του άρθρου, αφετέρου για πλάκα). Ευρίσκεται ελαφρώς παραλλαγμένη στο δοκίμιο Ποίηση και Παραποίηση του Ευάγγελου Παπανούτσου: Η Κική Ηδμουλά είναι ο John Shmarb, το χειρόγραφο δεν περιέχει ποίημα αλλά μια άγνωστη συμφωνία του Brahms- κατά τα λοιπά, ψιλοταΐδια. Ας δούμε, τώρα, πώς αποτιμάται η κατάσταση από τον Παπανούτσο: Το λάθος του [του Shmarb], βαρύ και ανεπανόρθωτο, είναι ότι αντί να αφήσει ελεύθερη την προσωπικότητά του (το αίσθημα, τη φαντασία, το νου του) να εκφραστεί μουσικά με το δικό της τρόπο, και με τη δική της καλλιτεχνική ευθύνη, ο ίδιος την υποδούλωσε στο πνεύμα και στην τεχνική, στην προσωπικότητα ενός άλλου. Και έτσι ακρωτηρίασε το τάλαντό του που, αν το εκτιμούσε και το σεβότανε πραγματικά, αυτό θα τον οδηγούσε όχι στην παραποίηση, αλλά στην αυθεντική, στη γνήσια δημιουργία.

Επί του ζητήματος αυτού, διακατέχομαι εκ νέου από μια σκέψη και μιαν έξαψη, να διατυπώσω ορισμένες αγνοημένες, κατά την άποψή μου, συνιστώσες.

Πόσο εύκολο είναι να μιμηθεί κανείς τα εκφραστικά μέσα των αναγνωρισμένων δημιουργών, παράγοντας έργο που οι επαΐοντες-κριτικοί αδυνατούν να αντιληφθούν ότι δεν είναι το τέκνο της ποίησης (και άρα των αναγνωρισμένων δημιουργών) αλλά το τέκνο της παραποίησης (των τυχάρπαστων Shmarbs και Ηδμουλάδων);

Αν στο άνω ερώτημα η απάντηση κείται εγγύτερα στο εύκολο, τότε μήπως η αξία της ποιητικής της Ηδμουλά, π.χ., δεν έγκειται στο νόημα του ποιήματος (τα γνωστά: η αγωνία του θανάτου, το σχιζοειδές του έρωτος, το σηψαιμικόν του διλήμματος, η ανία της επαναλήψεως, το σφυροκόπημα της απουσίας), αλλά στην ευρεσιτεχνία μιας μανιέρας (επιτυχής αναμόχλευση της σωματοποίησης εννοιών, της αναρχικής χρήσης των μερών του λόγου και της «μικτής» γλώσσας, καθώς λεν οι φιλόλογοι, δηλαδή της χρήσης εκφράσεων της «χυδαιότερης» γλωσσικά καθημερινότητας) που διασφαλίζει τη συγκίνηση του αναγνώστη;

Πώς είναι δυνατόν η αποτίμηση ενός έργου από μέρους του κριτικού (ή και του οιουδήποτε for that matter) να σχετίζεται στο ελάχιστο με τη γνώση του ονόματος του δημιουργού; Είναι δυνατόν ένα έργο να είναι μεγαλειώδες αν και μόνο αν αποδίδεται σε συγκεκριμένο δημιουργό;

Είναι δυνατόν η προκαλούμενη ψυχική ανάταση από το ποίημα ή τη μελωδική γραμμή να διαφοροποιείται εκ της γνώσεως του ονόματος του δημιουργού;

Αν η αξία του μεγαλόσημου ονόματος κείται πολύ πέρα μιας ήσσονος σημασίας μανιέρας (αν δεχθούμε ότι το προβάδισμα της γνήσιας Ποίησης δίδει η κατάθεση ψυχής και όχι τα, απαραίτητα μιν, αλλά δευτερευούσης σημασίας ιδιαίτερα εκφραστικά μέσα, τα οποία καθίστανται, ενδεχομένως, ευκόλως αντικείμενα μιμήσεως), τότε δε θα αναμέναμε και την εύκολη αναγνώριση, από μέρους του επαΐοντος, του προϊόντος της Ποίησης από το προϊόν της παραποίησης;

Γνωρίζει κανείς το ακριβές γεωγραφικό μήκος και πλάτος της περιοχής όπου συναντώνται (αλλά δεν επιπροβάλλονται) τα στρατόπεδα της φθηνής απομίμησης και της υγιούς επιρροής;

Ποία η αμαρτία όποιου τέρπεται αδιαφορώντας για την ακολουθηθείσα συνταγή;

Εγώ το παραδέχομαι. Διαβάζω Αλλού αλλού να κοιτάζω και κατάματα να σε βρω και σκέφτομαι «Ελύτης». Όμως δεν είναι δικό του. Είναι της Ιουλίας Ηλιοπούλου. Και δε μου καίγεται καρφί. Την υπόκλιση, βέβαια, τη φυλάγω για τον ίδιο. Γιατί; Όχι γιατί η λατρεία της φύσης και η ελληνοπρέπεια (ούτε καν η μεταφυσική του φωτός) συνιστούν «νέα νοήματα»-αλλά γιατί τη ρημάδα τη μανιέρα, όπως και να το κάνουμε, είναι τραγικά δυσκολότερο να την επινοήσεις από το να την ακολουθήσεις.

Copyright© [Δημήτρης Μουζάκης και Poiein.gr](http://DimitrisMouzakas.com)

[αρχή σελίδας](#)

Κώστας Κουτσουρέλης: *Άρνολντ Σαίνμπεργκ, Το Αδιέξοδο του Μοντερνισμού*

"ΘΑ ΤΟ ΕΧΕΤΕ ΑΣΦΑΛΩΣ καταλάβει ότι δεν είμαι φιλόδοξος και ότι δεν περιμένω από το κοινό να κατανοήσει την μουσική μου με την πρώτη κιόλας ακρόαση. Θα ήμουν ευχαριστημένος αν με την δέκατη πέμπτη ακρόαση έπαυε απλώς να την απεχθάνεται".

Γραμμένη στα 1937 σε ιδιωτική επιστολή, η φράση αυτή του Άρνολντ Σαίνμπεργκ δεν ομολογεί παρά το αυτόδηλο: το τεράστιο χάσμα που χωρίζει τις προτιμήσεις της μεγάλης πλειοψηφίας των ακροατών της σοβαρής μουσικής από το τεχνοτροπικό ιδίωμα που εκείνος εγκαινίασε. Ήδη στα 1924, ο ιδιοφυέστερος μαθητής του Σαίνμπεργκ, Άλμπαν Μπεργκ, είχε δοκιμάσει να διερμηνεύσει το φαινόμενο. Στο κλασικό δοκίμιό του "Γιατί η μουσική του Σαίνμπεργκ είναι τόσο δυσνόητη;" εντόπιζε το πρόσκομμα σε ένα στοιχείο ενδιάθετο στο έργο του δασκάλου του, ήτοι στην δομική ασυμμετρία των φράσεων και των περιόδων που το διέπουν. Η αυτοπεριγραφή του ίδιου του Σαίνμπεργκ είναι και εδώ διαφωτιστική: "Τα θέματά μου ποικίλλουν διαρκώς, δεν καταφεύγω σχεδόν ποτέ σε απaráλλακτες επαναλήψεις, κάνω αιφνίδια άλματα στα πλέον απομακρυσμένα εξελικτικά στάδια της σύνθεσης και προσδοκώ από τον πεπαιδευμένο ακροατή να είναι σε θέση να βρει από μόνος του τις ενδιάμεσες μεταβάσεις."

Μισό και πλέον αιώνα μετά, οι ελπίδες που ο Βιεννέζος συνθέτης έτρεφε για την ανταπόκριση του κοινού γνωρίζουμε ότι αποδείχθηκαν φρούδες. Και τούτο παρά το γεγονός ότι ο εκφραστικός δρόμος που εκείνος υπέδειξε έγινε εν τω μεταξύ πολυσύχναστος και κοινός. – Από τον Ξενάκη ως τον Καίητζ κι από τον Στοκχάουζεν ως τον Μπουλέζ, οι γνωστότεροι εκπρόσωποι της λόγιας μουσικής των τελευταίων πέντε ή έξι δεκαετιών μπορούν να θεωρηθούν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, δικοί του επίγονοι. Παρ' όλ' αυτά, οι "πεπαιδευμένοι ακροατές" θα παραμείνουν πιστοί στον προνεωτερικό κανόνα. Απλώς, με τον καιρό, εκείνη η πρώτη τους

απέχθεια για την μοντέρνα μουσική θα μετατραπεί σε ανοχή, για να εκφυλιστεί στις μέρες μας σε παγερή αδιαφορία.

Βέβαια, όπως ήδη οι πρωτεργάτες του μουσικού μοντερνισμού, έτσι και οι κατοπινοί συνεχιστές του προβληματίστηκαν περιστασιακά γι' αυτήν την παρατεταμένη αδιαφορία. Σε αντίθεση όμως με την ειλικρίνεια των δασκάλων τους, οι δικές τους εξηγήσεις συχνά αποδείχτηκαν ρηχές. Όταν δεν σήκωσαν με προσποιητή αφέλεια τούς ώμους τους, αρκούμενοι σε εύκολες αυτοπαραμυθίες του τύπου ότι η σπουδαία τέχνη προορίζεται τάχατες για τις ελάχιστες μειονότητες, προτίμησαν να επιρρίψουν την ευθύνη σε όλους τους άλλους πλην του εαυτού τους. Έτσι μέμφθηκαν την παρεχόμενη μουσική παιδεία και την απουσία συστηματικής καλλιέργειας, την εμπορευματοποίηση της τέχνης και τον τρέχοντα αισθητικό λαϊκισμό. Προβλήματα βεβαίως υπαρκτά, που από μόνα τους όμως δεν εξηγούν τίποτα. Στο κάτω της γραφής, οι σημερινοί συνθέτες δεν φιλονικούν μεταξύ τους για την εύνοια των οπαδών της Μαντόνας ή της Άννας Βίση. Τους πολυπληθέστατους θιασώτες της μουσικής ενός Μπαχ ή ενός Μότσαρτ διεκδικούν. Και είναι αυτούς ακριβώς που αδυνατούν να κερδίσουν.

Είναι αλήθεια ασφαλώς ότι όλο αυτό το διάστημα ποτέ δεν έλειψαν και οι αντίρροπες τάσεις, οι δημιουργοί δηλαδή που συνειδητοποίησαν εγκαίρως τον θλιβερό εγκλεισμό της σύγχρονης μουσικής στα ερμητικά τείχη της μοντερνιστικής συντεχνίας και ζήτησαν με το έργο τους να τον άρουν. Από τον Ιγκόρ Στραβίνσκυ και την στροφή του προς τον νεορομαντισμό ως το "Μανιφέστο της Πράγας" του Χανς Άισλερ και το εκεί προβαλλόμενο αίτημα για μια μουσική ικανή να συγκεράσει την υψηλή ποιότητα με την μέγιστη δυνατή λαϊκότητα και από τον "μετασυμφωνισμό" του Μίκη Θεοδωράκη ως την αισθητική του ελάχιστου στο έργο του Φίλιπ Γκλας ή του Άρβο Παιρτ, αρκετοί ήταν οι συνθέτες που κατόρθωσαν πράγματι να ανακτήσουν για λογαριασμό της απαιτητικής μουσικής το ενδιαφέρον ενός πολυπληθούς ακροατορίου. Ωστόσο, αυτοί υπήρξαν συνήθως η εξαίρεση. Για την πλειονότητα των ομοτέχνων τους, η ιδεολογική σαγήνη των συνθημάτων του ακραίου μοντερνισμού παραμένει μέχρι σήμερα απαραμοίωτη.

"Μια πραγματική και διαρκής επιτυχία προϋποθέτει την ικανότητα να προσεγγίσουμε τόσο το ακαλλιέργητο όσο και το λεπταίσθητο τμήμα του κοινού. Αυτό το τελευταίο δημιουργεί το πρεστίτζ, δίχως το οποίο θα ήμασταν χαμένοι, όπως ακριβώς και αν στερηθούμε την αγάπη των πολλών", έγραφε στα 1909 ο Ούγκο φον Χόφμανσταλ, ο ανάμεσα στ' άλλα και λιμπρετίστας του Ρίχαρντ Στράους. Τα εύγε των Σοφιστών αλλά και την εύνοια του Δήμου διεκδικούσε την ίδια εποχή ο Κ. Π. Καβάφης. Η μεγάλη τέχνη από τη φύση της δεν μπορεί παρά να είναι και "τέχνη διασκεδαστική", απευθυνόμενη δηλαδή και στο ευρύ ακροατήριο, δίδασκε ο Γρ. Ξερόπουλος. Η σύγκριση των εμμονών του υπερώριμου πλέον μοντερνισμού με τα αυτονόητα μιας άλλης περιόδου, μας επιτρέπει να παρακολουθήσουμε την διαδρομή που οι εκπρόσωποί του (στην μουσική, άλλα όχι μόνο...) διένυσαν τα τελευταία εκατό χρόνια. Προ πάντων όμως μας δίνει τη δυνατότητα να διαπιστώσουμε γιατί αυτή τους η διαδρομή ήταν αναπότρεπτο να καταλήξει εκεί που κατέληξε. – Στο πλήρες αδιέξοδο.

Πρώτη δημοσίευση:

εφ. Η ΑΥΓΗ, Κυριακή, 14 Ιανουαρίου 2007 από

http://www.koutsourelis.gr/index1.php?subaction=showfull&id=1168772407&archive=&start_fr

[αρχή σελίδας](#)

Κριτική Βιβλίου από την **Μαρία Πετρίτση**: *Amélie Nothomb: Ni d'Adam ni d'Ève* (εκδόσεις Albin Michel, 2008)

Η Βελγίδα συγγραφέας Αμελί Νοτόμ γεννήθηκε και έζησε στο Τόκιο μέχρι τα 17 της χρόνια κι έκτοτε ζει και εργάζεται στο Βέλγιο. Από το 2001 μέχρι σήμερα έχει γράψει 16 μυθιστορήματα, τα οποία μπήκαν αμέσως στα ευπώλητα των περισσότερων βιβλιοπωλείων του κόσμου. Μέχρι τώρα τα βιβλία της έχουν τιμηθεί με τα λογοτεχνικά βραβεία René-Fallet και Alain-Fournier, Πρώτο βραβείο μυθιστορήματος της Γαλλικής Ακαδημίας, Prix de la Vocation, Prix Chardonne, Prix de Flore κ.λπ. Τα έργα της μεταφράζονται κάθε χρόνο σε περισσότερες από 23 γλώσσες παγκοσμίως. Το σενάριο της ταινίας «Φόβος και Τρόμος» βασίστηκε στο ομώνυμο βιβλίο της «Stupeur et tremblements».

Το καινούριο μυθιστόρημα της Αμελί Νοτόμ φέρει τον τίτλο «Ni d'Adam ni d'Ève» και, όπως όλα τα προηγούμενα έργα της, κυκλοφόρησε το 2008 από τις εκδόσεις Albin Michel. Προς τέρψιν των φανατικών αναγνωστών της, η συγγραφέας επιστρέφει φέτος στη χώρα του ανατέλλοντος ηλίου, και συγκεκριμένα στο Τόκιο, για να περιγράψει μια -αυτοβιογραφική- ερωτική ιστορία ανάμεσα στην Βελγίδα Αμελί και τον Ιάπωνα Ρινρί, που έχει αναθέσει στην γαλλόφωνη καθηγήτρια να του μάθει τη γλώσσα του Μολιέρου.

Καθώς η συγγραφέας αρχίζει να μιλάει για τον έρωτα που γεννιέται ανάμεσα στους νεαρούς ήρωες παρατηρούμε πως υιοθετεί μια κυνική και ταυτόχρονα απολύτως ρομαντική στάση μέσα από την οποία κατορθώνουμε να παρακολουθούμε την ιστορία τους από πολλαπλές οπτικές γωνίες. Η περιγραφή των συναισθημάτων, όπως στα περισσότερα αυτοβιογραφικά βιβλία της, αποτελεί μια ευκαιρία για να βυθιστούμε όχι μόνο στην προσωπική ιστορία που περιγράφεται αλλά και για να ανακαλύψουμε κάποιες κρυφές πτυχές της χώρας στην οποία συμβαίνει. Η Ιαπωνία διαποτίζει με τις μυρωδιές, τα τοπία, τα χρώματα, τα ήθη και τα έθιμά της κάθε λεπτό της περιπέτειας της Αμελί και του Ρινρί, μεταφέροντας τον αναγνώστη σε ένα παραμυθένιο τοπίο όπου κυριαρχούν οι ανθισμένες κερασιές, το κρυστάλλινο χιόνι, τα ευωδιαστά εξωτικά εδέσματα, το μεγαλείο του ιερού βουνού Φούτζι και η ευχάριστη ενδοσκοπική ζαλάδα του τοπικού σακέ.

Τα συναισθήματα αποτελούν εξάλλου για την Νοτόμ ένα ιδανικό άλλοθι για ποικίλες καυστικές γλωσσικές και γλωσσολογικές παρατηρήσεις τις οποίες ενσωματώνει στο λογοτέχνημά της με δυναμισμό και τόλμη. Καθώς ο νεαρός Ιάπωνας μαθαίνει να μιλάει γαλλικά, η καθηγήτρια κι ερωμένη του δεν παραλείπει να διανθίζει τα μαθήματα με αποσπάσματα κλασικών αριστουργημάτων της γαλλικής λογοτεχνίας, με παραπομπές σε γνωστές ρήσεις Ευρωπαϊών καλλιτεχνών και φιλοσόφων και με αρκετά κυνικές συγκρίσεις ανάμεσα στον πλούτο και στην πολιτισμική παράδοση των δύο γλωσσών.

Τη στιγμή που η ηρωίδα του βιβλίου πραγματοποιεί στόχους που ανέκαθεν αποτελούσαν όνειρα ζωής για κείνην διεισδύοντας όλο και περισσότερο στα μυστικά της καθημερινής ζωής του τόπου, ταυτόχρονα περιγράφει χαρακτήρες, ήθη κι έθιμα της χώρας, σκέψεις και κρυφούς μύθους που στήνουν ένα ιδανικό ταξιδιωτικό οδοιπορικό το οποίο μαγεύει και συνεπαίρνει όχι μόνο τον αναγνώστη λογοτεχνίας αλλά και τον ταξιδιώτη που ανακαλύπτει την εξωτική Ιαπωνία για πρώτη φορά.

Καμία ερωτική σκηνή δεν περιγράφεται σε αυτό το βιβλίο που, εντούτοις, δεν διηγείται παρά μια δυνατή ερωτική ιστορία. Εδώ εντοπίζεται μια καινοτομία της Νοτόμ, η οποία κατορθώνει με αποκλειστικό εργαλείο τις λέξεις, και με παντελή απουσία συγκεκριμένης εικόνας ή παραβολής στιγμιότυπων, να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα καθηλωτική και ιδιαιτέρως φορτισμένη ερωτικά. Μαθήτρια και πιστή αναγνώστρια της Φρανσουάζ Σαγκάν, η Αμελί Νοτόμ γεμίζει τις σελίδες της με χορταστικές πληροφορίες και περιγραφές του εσώτερου κόσμου των δυο ηρώων και δεν αρνείται να προϊδεάσει από πολύ νωρίς τον αναγνώστη για την προδιαγεγραμμένη πορεία αυτού του ρομάτζου.

Το ειδύλλιο ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση παρουσιάζεται από την αρχή έως το τέλος με το γνωστό λιτό και άμεσο τρόπο της Νοτόμ, η οποία εμπλουτίζει τη μελωδία του με έναν αυστηρά ακαδημαϊκό και ταυτόχρονα απολύτως ζωντανό τόνο. Φτάνοντας στην τελευταία σελίδα, ο αναγνώστης έχει την εντύπωση πως ξεφύλλισε όχι μόνο ένα λογοτεχνικό βιβλίο το οποίο διαβάζεται απνευστί, αλλά κι ένα φωτογραφικό άλμπουμ με μοναδικά στιγμιότυπα από μια μαγική ιστορία που διαδραματίστηκε σε μια ονειρική χώρα και συνοδεύτηκε από νότες που ήρθαν από μακριά για να τον αιχμαλωτίσουν σε μια ονειροπόληση που φθίνει αργά αργά, σαν εξωτικό άρωμα.

Copyright©Μαρία Πετρίτση, Βρυξέλλες / maria_petritsi@yahoo.com

[αρχή σελίδας](#)

Κριτική από τον Δημήτρη Αθηνάκη : Σύγχρονες Ελληνίδες Συγγραφείς

Εκ των προτέρων αναφέρω μόνο ότι το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί απλώς ένα πλαίσιο εισαγωγικών σκέψεων, χωρίς εμβασύνσεις και αναλύσεις.

Η ιδέα γι' αυτή τη δημοσίευση γεννήθηκε όταν, συνειδητοποιώντας τη σύγχρονη παραγωγή στο χώρο του βιβλίου εκ μέρους των γυναικών, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι μετά τα ονειρεμένα βιβλία της Μέλπωσ Αξιώτη υπάρχει ένα χάος απύθμενο -χαίρε βάθος αμέτρητον- στο χώρο της δυναμικής γραφής βιβλίων από γυναίκες, με εξαίρεση την παρουσία, για παράδειγμα, της Μάρως Δούκα, της Ζυράννας Ζατέλη και της Ρέας Γαλανάκη.

Το κενό, ωστόσο, έρχεται να καλύψει μια γενιά γυναικών που προκαλεί, προτείνει, παρεμβαίνει και αλλάζει εκ θεμελίων. Είναι αυτή η "κάστα" ελληνίδων συγγραφέων που γράφει, διαβάζει, κονιορτοποιεί και ξαναχτίζει την παραγωγή εξαιρετικών έργων από γυναίκες προς όλους. Άρα, καταργείται το φύλο προέλευσης του/της συγγραφέα, όχι γιατί δεν έχει σημασία, αλλά γιατί δεν επιβάλλεται στο σύμπαν της αφήγησής του.

Βέβαια, η έμφυλη λογοτεχνία, για να το πούμε έτσι, δεν είναι εξ αρχής αρνητική. Όταν χρησιμοποιείται, ωστόσο, κατά τον τρόπο που βλέπουμε κάθε τόσο στην ελληνική λογοτεχνία, τότε ίσως θα πρέπει να κοιτάξουμε και λίγο το κοινωνιολογικό υπόβαθρο ή πλαίσιο όλων αυτών των φαινομένων. Όσο για τη λεγόμενη "γυναικεία λογοτεχνία", μάλλον μιλούμε περί αφηγηματικής τεχνικής, παρά περί τέχνης καθαρής.

Θα αποπειραθώ να κατηγοριοποιήσω τις ελληνίδες συγγραφείς, περί των οποίων ο λόγος, σε τέσσερις ενδεικτικές κατηγορίες:

1) **Οι Μοντέρνες:** Εδώ εντάσσονται χωρίς δεύτερο λόγο η Σώτη Τριανταφύλλου (Λίγο από το αίμα σου, εκδ. Πατάκη), η Μαρία Μήτσουρα (Με λένε λέξη, εκδ. Πατάκη) και η Ασημένια Σαράφη (Φεγγαράδα στο δέρμα, εκδ. Πατάκη), έχοντας δώσει ασύγκριτα γραπτά κείμενα με τεράστιο βεληνεκές και άλλο τόσο μεγάλο βάθος.

2) **Οι Μεταμοντέρνες:** Ο κατάλογος είναι κατά τι μακρύτερος αλλά εκ των οποίων ουκ άνευ πολιτογραφούνται η Ιωάννα Μπουραζοπούλου (Τι είδε η γυναίκα του Λωτ;, εκδ. Καστανιώτη – Athens Prize for Literature 2008), η Αργυρώ Μαντόγλου (Bodyland/Χωρασωμάτων, εκδ. Κέδρος), η Άντζελα Δημητρακάκη (Το μανιφέστο της ήττας, εκδ. Εστία), η Δήμητρα Κολλιιάκου (Θερμοκρασία δωματίου, εκδ. Πατάκη – Athens Prize for Literature 2007) και η Ελένη Γιαννακάκη (Τα χερουβείμ στη μοκέτα, εκδ. Εστία). Πανέμορφος σωρός από κείμενα και αφηγήσεις που μένεις ενεδός μπροστά σε μια πρόκληση που σε βρίσκει προ τετελεσμένου και που αποφασίζεις να βουτήξεις με μίαν ανάσα στο σύμπαν τους.

3) **Οι Σύγχρονες:** Εδώ εντάσσονται ανυπερθέτως η Λένα Διβάνη (Νάντια, εκδ. Μελάني), η Έρση Σωτηροπούλου (Ζιγκ-ζαγκ στις νεραντζιές, εκδ. Κέδρος), η Λίλυ Εξαρχοπούλου (Μια αγάπη σαν Κέρκυρα, εκδ. Κέδρος), η Μαρία Γαβαλά (Τα κορίτσια της πλατείας, εκδ. Πόλις), η Εύη Λαμπροπούλου (Χάπι Λου, εκδ. Κέδρος), η Εύα Στάμου (Ντεκαφεϊνέ, εκδ. Οδός Πανός) και η Σοφία Νικολαΐδου (Ο μωβ μαέστρος, εκδ. Κέδρος). Γεμάτες φωνές αστείρευτης εκφραστικής ατμόσφαιρας, με στοιχεία αυτοαναφορικότητας που δεν προσβάλλουν και δεν υποτιμούν τη νοημοσύνη του αναγνώστη.

4) **Οι Καινούργιες και Υποσχόμενες:** Ενδιαφέροντα δείγματα γραφής έχουν δώσει οι πρωτοεμφανιζόμενες Σταυρούλα Σκαλίδη (Προδοσία και εγκατάλειψη, εκδ. Πόλις), Μαρία Μαρκουλή (Ντράιβ Ιν, εκδ. Κέδρος), Λένα Κιτσοπούλου (Νυχτερίδες, εκδ. Κέδρος), Μαρία Σούμπερτ (Η Ρόζα στη μέση, εκδ. Μελάني), Ντορίνα Παπαλιού (Γκάτερ, εκδ. Κέδρος) και Μαρία Φακίνου (Το καπρίτσιο της κυρίας Ν., εκδ. Καστανιώτη), με μια γραφή που υπερπηδά το μέσο όρο της σύγχρονης παραγωγής εκ μέρους των γυναικών και προχωρά πέρα απ' την πασίγνωστη γκρίνια (με ή χωρίς εισαγωγικά) που χαρακτηρίζει διάφορες συναδέλφους τους.

Και τελικά τι;

Το ζήτημα της σύγχρονης γυναικείας λογοτεχνικής παραγωγής... καίει τους αναγνώστες που αναζητούν νέα γραφή, χωρίς προκαταλήψεις, χωρίς προαπαιτούμενα και κυρίως χωρίς

χιλιοειπωμένα κλισέ που απλώς αναπαράγουν τη θέσμιση μιας ερωτικής, αναδρομικής ή έναντι, καρικατούρας.

Όταν η αυτοκαταστροφικότητα (από πλευράς προϋποθέσεων που γίνονται σαφείς) κάποιων - εξαιρετικών κατά τα άλλα- εκδοτών (που μοιραία οδηγεί στην καταστροφή της ελληνικής λογοτεχνικής παράδοσης) τοποθετεί τα ρέστα της γυναικείας παραγωγής μεταξύ αρώματος και σουτιέν, ανάμεσα στο τάδε κραγιόν και τη δεινά μάσκαρα, οι ως άνω γυναίκες συγγραφείς αλλάζουν τον ρου της εγχώριας λογοτεχνικής παράδοσης, μεταφράζουν, αναλύουν, σπουδάζουν και επαναστατούν έναντι, ενδεικτικά και μόνο, της αντιμετώπισης της λογοτεχνίας με τον τρόπο της ερώτησης υπέροχης κορασίδος στην "Πρωτοπορία": "Έχετε κάτι σε ευχάριστο;" με τον τόνο αναζήτησης στο Hondos Center του τύπου: "Υπάρχει αυτό το μπλουζάκι σε πράσινο;"

Βέβαια, τα πράγματα ίσως και να μην είναι τόσο απλά για το υπό πραγμάτευση θέμα. Ο φαύλος κύκλος που έχει ανοίξει δε μοιάζει να διαγράφεται στο εγγύς μέλλον. Κοντολογίς, όσο η αγοραστική δύναμη στο χώρο του βιβλίου θα καθορίζεται, τύποις ή κρυφίως, από τις γυναίκες αναγνώστες, τόσο περισσότερο θα προμηθεύεται η αγορά με έργα τής μιας χρήσης, αλλά και τόσο θα δημιουργείται η ανάγκη για περισσότερη αντίστοιχη παραγωγή. Χαρακτηριστικό, δε, είναι και το παράδειγμα, ας πούμε, ανδρών συγγραφέων, όπως ο Άρης Μαραγκόπουλος ή ο Άρης Σφακιανάκης, που προσπαθούν εσχάτως να διεμβολίσουν το γυναικείο κοινό, προσπαθώντας ν' αναπαράγουν αντίστοιχα κείμενα με έντονο, εν προκειμένω, το ερωτικό στοιχείο.

Την ίδια στιγμή που αλλού γίνονται best sellers βιβλία γυναικών του βεληνεκούς της Μάργκαρετ Άτγουντ, της Έλσα Μοράντε, της Άννα Ζέγκερς και της εξαιρετικής Γιόκο Ουγκάουα ή ακόμη και της Άννυ Πρου, της Τζόις Κάρολ Όουτς, της Α.Λ. Κέννεντυ, της Τζάκι Κέι, της Άλι Σμιθ ή της Ελφρίντε Γιέλινεκ σε άλλο βαθμό -και πάλι οι αναφορές είναι αποκλειστικά ενδεικτικές-, εδώ επιμένουμε να διαβάζουμε ανιαρά μυθιστορήματα γι' αλυσίδες γενεών από γυναίκες, με μιαν οικογενειακή σάγκα αναδημιουργούμενη απ' τις στάχτες της και μ' έναν ιστορικό αντικατοπτρισμό ν' ανασυνθέτει τις αλύτρωτες πατρίδες (κυρίως αυτές!), δημιουργώντας έτσι έναν ιδιότυπο μετα-μεταμοντέρνο φεμινισμό που προτάσσει την επιστροφή των γυναικών στο μουσακά· ή έστω στο αιώνιο κομμωτήριο...

Copyright©Δημήτρης Αθηνάκης / athinakisdimitris.wordpress.com

[αρχή σελίδας](#)

Αρετή Γκιωνάκη

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Μες το μικρό δωμάτιο το θερμόμετρο έδειχνε 38ο βαθμούς.

Η αφόρητη ζέστη και το ηρεμιστικό, του είχαν φέρει υπνηλία.

Ο παλιός ανεμιστήρας, γύριζε ασταμάτητα, γρυλίζοντας, σκορπώντας στον μικρό ακατάστατο χώρο, ζεστό αέρα. Τόση φασαρία για το τίποτα.

Ξαπλωμένος πάνω στο σκουριασμένο από το καιρό σιδερένιο κρεβάτι, στριφογύριζε, με τα μάτια κλειστά ψάχνοντας να βρει σημείο να βολέψει το ιδρωμένο του κορμί. Ο πόνος είχε αρχίσει να τον τυραννάει ξανά.

Μες στο κεφάλι του, οι σκέψεις θολές, άναρχες, τον άφηναν σε μια απραξία εσωτερική.

...Απροσδιόριστα
Έτσι αρχίζουν όλα
Σαν νιφάδες από άμμο
Που καθώς πέφτουν άτακτα,
Καλύπτουν γύρω τους τα πάντα...

Ανασηκώθηκε, γυρεύοντας το πακέτο με τα τσιγάρα. Το βρήκε στο πάτωμα κάτω από μια στοίβα εφημερίδες αθλητικές και περιοδικά. Το άνοιξε με τη βιασύνη του απελπισμένου και πήρε από μέσα ένα. Το άναψε και ρούφηξε με λαχτάρα το καπνό. Τον ένωσε να κατεβαίνει βαθειά μέσα του, να του καίει τα σωθικά, να φτάνει μέχρι την κοιλιά του, να γίνετε αίμα στο αίμα του, να τον ξαναρίχνει στην ανυπαρξία των σκέψεών του, περισσότερο από πριν.

...Μέσα σε μια βάρκα
Ξοδεύονται οι πόθοι
Σε καλοκαίρια
που δε μοιάζουν μεταξύ τους...

Ανασήκωσε το βρώμικο μαξιλάρι του, πιάνοντας το διπλωμένο χαρτί. Το άνοιξε βιαστικά, ενώ το τρέμουλο στο κάτω χείλος είχε βρει τη θέση του. “Τα αποτελέσματα των εξετάσεων είναι θετικά. Θα ενημερωθείτε από το γιατρό σας για το μέγεθος της κατάστασης. Προς το παρόν ακολουθήστε τις περαιτέρω οδηγίες...” Το τσαλάκωσε με μανία πετώντας το στο πάτωμα, ενώ το τρέμουλο στο κάτω χείλος έγινε πιο δυνατό.

“Οδηγίες και κουραφέξαλα”

Είχε πάρει την απόφασή του. Τίποτα δε θα έκανε, γιατί τίποτα δε μπορούσε να κάνει, γιατί τίποτα δεν ήταν ικανό να ανατρέψει την κατάσταση. Θα τα άφηγε όλα μετέωρα, έτσι όπως ξεκίνησαν έτσι και να τελειώσουν. Ο φόβος είναι ο ουσιαστικός πόνος, κι εκείνος δε φοβόταν, μονάχα θα έφτανε ως το τέρμα.

Άναψε και δεύτερο τσιγάρο. Παρακολούθησε τον καπνό, που πηχτός, μαύρος, σχημάτισε δαχτυλίδια, κι έπειτα διαλύθηκε σα να μην υπήρξε ποτέ. Χαμογέλασε νευρικά, αφήνοντας να φανούν τα κίτρινα δόντια του.

Σκέφτηκε:

“Σα το καπνό κι εγώ, διαλύομαι ήσυχα σα να μην υπήρξα ποτέ.”

...Ο δρόμος μου
Με οδηγεί σε άλλον ορίζοντα
Μακριά από την ευθεία
Της ζωής
Αόρατος
Σημαδεύοντας τον Ήλιο
Θα προετοιμάσω την αναχώρησή μου...

Copyright©Αρετή Γκιωνάκη

[αρχή σελίδας](#)

Γιώργος Δελιόπουλος

ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

Στα δυο σου μαύρα μάτια
χαμογελούνε όλες μου οι φύσεις.
Ο βρεφικός μου εαυτός
καθώς αποζητά το χάδι.
Ο παιδικός μου εαυτός
να σε σφιχτοκρατήσει.
Ο ατίθασος έφηβος
που πρωτοερωτεύτηκε.
Ο νέος κύριος
που αγάπησε παράφορα
και σκιάχτηκε στο πόσο
του λείπεις.
Ο ώριμος μεσήλικας
στο μεσουράνημα της ζήσης
και στην αγωνία της
επόμενης γκριζας μέρας.
Κι ο γέροντας
στο γλυκόπικρο ανακάλημα
μιας σκουριασμένης μνήμης.

Στα δυο σου μαύρα μάτια
χαμογελούνε όλες μου οι φύσεις
και σ' αγαπάει καθεμιά
με τη δική της δύναμη.
Εσένα, που σαν το ξύλινο στημόνι
ανάμεσα στις ίνες της ψυχής μου
πέρασες κι ύφανες τη ζωή μου.

ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Το μήνυμα του κόσμου
είναι το μονοπάτι του ήλιου στο νερό,
το δάκτυλο που δείχνει προς τα `κει,
τα σύννεφα που φυλακίζουνε τον ήλιο
και το βουνό που τότε κρύβει
για μιαν άλλη μέρα.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΦΕΡΝΕΙ

Ο δρόμος φέρνει κόκκινα λουλούδια,
που φόρεσαν το ρούχο της φωτιάς
και κουβαλούν στα πέταλά τους τον καπνό.

Ο δρόμος φέρνει πεύκα, κυπαρίσσια,
έλατα και πρασινισμένα στάχια,
βουνά και ταξιδιάρες ανεμώνες.

Ο δρόμος φέρνει τζιτζικίσματα
στο κουρασμένο μεσημέρι μας
και οδοιπόρους τυλιγμένους μες στη σκόνη.

Όλα για να μας πούνε πως
ξεκίνησαν και φθάνουνε σε λίγο
σκιές πουλιών και αεροπλάνων
πλάι σ' ανθρώπινες πατημασιές.

Όλα για να μας πούνε πως
στην άκρη αυτού του δρόμου
κόσμος λαμπρός κι αθώρητος
με το δικό μας ανασαίνει.

Όλα για να μας πούνε πως
δεν πρέπει πια να μένουμε
κρυμμένοι στις πυκνές καλαμποκιές
από το φόβο μη συναντηθούμε.

Copyright©Γιώργος Δελιόπουλος

[αρχή σελίδας](#)

Ιωάννης Ψάρρας

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Το μνημείο των οστών

Έρχεται κάποτε η στιγμή
Χτίζονται πάλι τα παλιά γιοφύρια
Μαθαίνει ο ένας τη γλώσσα του άλλου
Θυμάσαι
Γκρεμίσματα μόνον
Μαζεύεις τα οστά
Είναι όλα δικά μας
Φτιάχνεις ένα μνημείο
Το μνημείο των οστών
Βάνεις ονόματα:
Μηριαίον: Κυριάκος
Γόνυ: Αχμέτ
Περόνη: Βασιλικούλα
Κνήμη: Αισέ

Αγνοημένοι όλοι του μίσους
Λες ότι δεν μπορείς να ζήσεις πια δίχως το φόβο
Σου προσφέρεται ένα νησί
Θες να επιστρέψεις στο κενό
Στη βουή της Λήδρας ή
Στα άσκοπα βήματα στο Sokak
Μπορεί να μην προλάβεις την ίαση
Στη βάση του μνημείου θα εναποθέσουμε
Με ευλάβεια και σεβασμό
Τις άδειες οπές των οφθαλμών σου
Που είδαν πολλά κι αγρίεψαν.

Η στιγμή ήρθε:
Η Λευκωσία είναι Λευκωσία.

Η τελευταία των πόλεων που αγαπήθηκε.

Λευκωσία, Παλιά Πόλη,
2-Ιουλίου -2005

Copyright©Ιωάννης Ψάρρας

[αρχή σελίδας](#)

Όλγα Βασιλείου

Απόσπασμα από μια περιπλάνηση

Μια ανάσα που χαραμίζεται σε εξωτερική ανάμνηση.
Στεκομαι κάτω από ένα δέντρο, οι καρποί του γινωμένοι
ο κορμός του εύθραυστος
δεν έχει ωριμάσει τόσο ώστε να μπορώ να τον αγγίζω.
Ένα τσιγάρο, ένα ακόμα θρόισμα των φύλλων
μου χαϊδεύει το χέρι με πρόθεση να χάσει.
Σα να μου λέει:
«Είναι η μορφή που σε παραπέμπει στη λογική, είναι το ότι μετά από αυτό ο κόσμος είναι ένα
μαύρο-μπλε παραμύθι με πέπλο την ομίχλη, της οποίας το πρόσωπο δεν έχει οδηγίες.»
Η μορφή βαθιά ριζωμένη αγωνίζεται να παραμείνει εκεί που είναι.
Όταν οι ώρες περνούν, τα δευτερόλεπτα χάνονται
και το καταλαβαίνεις μονάχα τη στιγμή που το σκέφτηκες
αυτό που θέλεις
δεν έχει σχέση με πολύπλοκες νύχτες
που φυσάει δυνατός άνεμος και είσαι ντυμένος με κουκούλα.
Μπορεί να μη γνωρίζεις τη γύμνια του πατέρα ανάμεσα στα παιδιά του
να μην υποψιάζεσαι το κομμάτι των κομματιών
το πώς είναι να επιδιορθώνεις ένα ρολόι.

Έχεις περπατήσει όμως δίπλα στο σπίτι μου
έχεις κοιτάξει μέσα στα μάτια μου
την ώρα που με έκπληκτη έκφραση στο πρόσωπο μου
έπεφτα στην καρέκλα δίπλα μου
γιατί σχεδίαζα τον κόσμο ακουμπώντας το δεξί μου αγκώνα.
Και τότε σου λέω:
«Για καλό και για κακό ας προσθέσουμε τι θα γίνει μετά.
Αν σηκώσεις αυτόν τον πίνακα ψηλά ,με αυτοπεποίθηση
είναι σα να σκέφτεσαι ότι η αγαπημένη σου γυναίκα
έχει επιστρέψει από τον τάφο της και επιτέλους αγγίζεις το δέρμα της.»
Ποια είναι η διαφορά
ορατή μόνο στο ημίφως
που μπορεί απλά να τροποποιηθεί από τη φωνή σου
λίγο αργότερα από το τώρα
γιατί τα μάτια σου είναι κουρασμένα;
Κρατάς ένα ημερολόγιο
με την προϋπόθεση
ότι δε θα το ερωτευτείς ποτέ
ότι δε θα πεθάνεις σε ένα πολυτελές νοσοκομείο
γιατί θα υπάρχει η θύμηση κάποιου που μουρμουρίζει
στην όχθη ενός ποταμού.
Στην αρχή δεν έδινες σημασία.
Το θέμα είναι ότι μετά δε συμβαίνει απολύτως τίποτα.
Ο άνεμος δεν αλλάζει όψη και το χρώμα δεν αλλάζει άνεμο.
Δεξί πόδι - αριστερό χέρι, σαν ένα μικρό θαύμα
συνηθίζεις τον εαυτό σου να κινείται με καινούριο λεξιλόγιο
στη θέση της ανθρώπινης θέλησης.
Ένα πανέμορφο μέρος για να ξεκινήσεις
ένα απάνθρωπο μέρος για να πεθάνεις.

-

Απόσπασμα από μια ληστεία

Ποιος
ακούει μια κραυγή
σε ένα παιχνίδι παντομίμας
και ισχυρίζεται
πως ο διπλανός του αρέσκεται στο να ακούει τη φωνή
χωρίς να την αδειάζει?
Φεύγουμε όλοι!
Αστείρευτα πήγαινε-έλα
από το χώρο στο κενό
μέσα στο οποίο εγγράφως, δεν επιπλέει κανείς.
Άντρες βάφουνε τα νύχια τους κίτρινα
και το ανακοινώνουν ως το νέο φαλλικό σύμβολο.
Αυτόματα Polaroid πορτρέτα πριν τη ληστεία
και η στιγμή εξασφαλίζεται στην ακτογραμμή της μνήμης.

Έφτασε η ώρα!
Σάλος στο κενό
δυνατό σαν γυναίκες που αποκαλύπτουν τα βαριά πρόσωπα τους
και μοιρολογούν την απουσία που χάνεται.
Ξέρω ότι θα διαρκέσει μέχρι τα μεσάνυχτα!
Μία τους όμως φέρει το όνομα «Η προδοσία της αληθείας.»
Στον ίδιο δρόμο που χωράω τώρα
στο ίδιο σοκάκι που περιπατούσα χθες
με τις κόκκινες λάμπες του να μουγκρίζουν σε κάθε βήμα
θα διαρρεύσει η παράδοση από βρώμικους παλιούς σωλήνες
αλλά δε θα την αναγνωρίσει κανείς.

Copyright©Ολγα Βασιλείου

[αρχή σελίδας](#)

Κώστας Πυρόβαλης-Γέργος

IV

ό,τι μας βρήκε το επιστρέψαμε
κι ό,τι επέστρεψε
ήταν και είναι και επιμένει
χωρίς παράπονο

καθώς από την αντοχή
καθώς από την μνήμη
καθώς κι από τον ουρανό και εξαιτίας αυτού

να συγκριθεί με μας ο κόσμος
να συγκριθεί με μας το σθένος
να συγκριθεί νεύρο το νεύρο

κι εγώ κουβάλαγα
πάντα κουβάλαγα

στους ώμους
το κεφάλι μου

και στο κεφάλι μου
τη σελήνη

και στη σελήνη
τον φονιά

και στον φονιά
κρεμάγαμε όλοι μας
νύχτες ολόκληρες

τα χέρια μας κρεμάγαμε
να ζεσταθούν απ' το αίμα

--

XII

της Ελένης Θαλασσινού.

δεν θα θρηνήσω άλλο
ίσως γιατί έχω δυο σακατεμένα χέρια
που ό,τι κι αν έβρισκα μέσα τους ήθελε
να χιμήξει επάνω μου να αδειάσει επάνω μου
κι από μένα να φύγει τρέχοντας
ύστερα
να φύγει τρέχοντας
σαν από φόνο

κύριος τώρα κύριος εαυτού στον ουρανό της μνήμης
και στην αγάπη του απογεύματος όπου
συχνά αστράφτουνε οι ορίζοντες
όπως αστράφτει το μέσα μου
διότι κάποτε
κατάφερε να ξεγελάσει την βαρύτητα

κι ας μη το μάθει άλλος κανείς, μα
εσύ πρέπει να ξέρεις
πως η σκιά μου σκαρφαλώνει τα βράδια
πάνω από ολονών σας τον ύπνο
βγάζοντας απ' τις τσέπες της
παλιούς, ασημένιους αναπτήρες
πυρπολώντας τα φωτοστέφανα
γιαυτό κι εγώ δε θα θρηνήσω άλλο
ίσως γιατί σήμερα το πρωί
κάτω απ' την κούπα του καφέ
απόμεινε μια στρόγγυλη σιωπή στο τραπέζι
κι εγώ- ελλείπει χαρτοκόπτη,
κάρφωσα στο κέντρο της ένα κουζινομάχαιρο

έπειτα οι ώρες έως τώρα κύλησαν αναίμακτες
εξόν από ένα βουητό στον ουρανό
όπως όταν περνάει ένα αεροπλάνο
ή όπως όταν πεθαίνει
στον κόσμο κάπου

μία μητέρα.

--

XIII

εσένα την λεπίδα
εσένα τη χειρονομία
εσένα τη μέλισσα τη σφήκα ή καλύτερα
την πυγολαμπίδα
οπωσδήποτε την Άνοιξη
οπωσδήποτε τη Μουσική
τη μνήμη
τα άνθη και τα ριζώματα
την ομιλία
εσένα από την άκρη μιας παλίρροιας
από το υπονοούμενο που αφήνει επιδέξια ο κάθε γκρεμός
εσένα
εσένα
άγγιγμα μέσα στο άγγιγμα-άσε με να ρωτάω
- τι τρέχει με τις ώρες;
- τι τρέχει με τις μέρες;
που ακολούθησα τις σιωπές χαραγμένος στην πέτρα και
μα το φέγγος είπα από μέσα μου να βγάλω κομμάτια κομ-
μάτια το χρόνο
να τρυπώνω ο εξωφρενικός ανάμεσα στην όραση
θεέ μου και
αγάπη μου και
σώμα μου
το σώμα μου το χάρισα πολύ πιο πριν και
δε γνωρίζω που
με τοποθέτησαν
αλλά
το να γεμίζω άστρα το κεφάλι μου
εγώ ποτέ δε το βαρέθηκα
κι ας τρόμαζε ως κι η μάνα μου
από την αντανάκλαση
κι ας ήταν αυτό κάτι που
ούτε κι εγώ
δεν είχα υπολογίσει:

οι λέξεις τρέχουν
πυροδοτώντας με.

θραύσματα εξαιρετικά
με σφαγιάζουν.

γιορτή.

Copyright©Κώστας Πυρόβαλης-Γέργος

αρχή σελίδας

Θεωρία - Λίτσα Χατζοπούλου: Θεωρίες συνωμοσίας

Τι είναι μια θεωρία συνωμοσίας; Εμπειρικά και προχειρώς, η προσπάθεια να ερμηνεύσεις ένα γεγονός, ανάγοντάς το σε μια μυστική πραγματικότητα, σε κίνητρα που δεν είναι προφανή και που ενέχουν στους στόχους τη σταδιακή και πλήρη καταστροφή του αντιπάλου και την απόλυτη κυριαρχία του κόσμου. Απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη μιας «μυστικής αδελφότητας» ή μιας ομάδας που λειτουργεί με παρόμοιο τρόπο. Κι επειδή οι μυστικές αδελφότητες θριαμβεύουν κατά τον 18ο αι., ίσως εκεί να βρίσκονται οι ρίζες των θεωριών συνωμοσίας. Το βέβαιο είναι ότι στα τέλη του 19ου αι. (μπορεί και νωρίτερα, δεν ξέρω) έχουμε τη χρήση αυτού του ερμηνευτικού σχήματος με τα περίφημα Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών, πανάρχαια (υποτίθεται) κείμενα που αποκάλυπταν την κρυφή και συνωμοτική στρατηγική των Εβραίων για να κυριαρχήσουν στον κόσμο. Φυσικά, η φιλολογική έρευνα απέδειξε αργότερα ότι τα κείμενα αυτά ήταν κατασκευασμένα – δηλαδή, δεν ήταν διόλου πανάρχαια (αλλά χρονολογούνταν γύρω στα τέλη του 19ου αι.) και δεν είχαν καμία σχέση με τους Εβραίους (αφού μια άλλη εκδοχή τους αφορούσε τους Ιησουΐτες – μάλιστα αυτή η εκδοχή βρέθηκε σ' ένα από τα «μυθιστορήματα επιφυλλίδων», δηλαδή στα μυθιστορήματα εκείνα που δημοσιεύονταν σε συνέχειες στις εφημερίδες). Το ενδιαφέρον είναι ότι η δημοσίευση των Πρωτοκόλλων συνέπεσε με την υπόθεση Ντρέυφους και με το κύμα του αντισημιτισμού στη Γαλλία, το οποίο είχε βέβαια οικονομικά και πολιτικά κίνητρα. Παρ' όλα αυτά, παρά τα πορίσματα της έρευνας, υπάρχουν ακόμη πολλοί που πιστεύουν ότι τα Πρωτόκολλα είναι γνήσια και τα χρησιμοποιούν για να αποδείξουν τα μυστικά σχέδια των Εβραίων – λες και χρειάζεται μια θεωρία συνωμοσίας για να καταλάβουμε τι συμβαίνει στην Παλαιστίνη.

Κάτι παρόμοιο είχε συμβεί με τα λεγόμενα «ερμητικά κείμενα», μεταφυσικού περιεχομένου που επίσης αναφέρονταν σε θέματα αστρολογίας, μαγείας και αλχημείας (πιθανόν εξαιτίας τους να συνδέθηκαν η αστρολογία, η μαγεία και τα παρόμοια με τη μεταφυσική, που ως κλάδος της φιλοσοφίας ουδεμία σχέση έχει με τα τοιαύτα). Λοιπόν, αυτά τα κείμενα αποδόθηκαν στον Ερμή τον Τρισμέγιστο (τον αιγυπτιακό θεό Θωθ) και υποτίθεται ότι περιείχαν μια χαμένη, πανάρχαια γνώση, που οι ρίζες της πήγαιναν δεκάδες αιώνες πίσω. Μάλιστα, όσοι πίστευαν ότι τα ερμητικά κείμενα ήταν όντως πανάρχαια, επικαλούνταν ως τεκμήριο τον Πλάτωνα: κάποιες από τις ιδέες του Πλάτωνα ανευρίσκονταν στα ερμητικά κείμενα, επομένως αυτό ήταν απόδειξη ότι τα ερμητικά κείμενα προϋπήρχαν του Πλάτωνος (το αντίθετο και πλέον εύλογο, ότι δηλαδή αφού τα ερμητικά κείμενα περιείχαν πλατωνικές αντιλήψεις, έπονταν του Πλάτωνος, απερρίφθη ως αβάσιμον). Οπαδοί αυτής της θεωρίας ήταν λόγιοι της Αναγέννησης όπως ο Πίκο ντελα Μιράντολα (και γενικότερα οι νεοπλατωνικοί) και ο Τζιορντάνο Μπρούνο• μέχρι που ο επιφανής Ισαάκ Καζαουμπόν, επίσης της Αναγέννησης, απέδειξε με φιλολογικά επιχειρήματα ότι τα κείμενα δεν ήταν πανάρχαια, αλλά της εποχής του. Πλην ματαίως: τον 17ο αιώνα, η ερμητική φιλοσοφία γνώρισε τεράστια άνθηση και συνδέθηκε με τις μυστικές εταιρείες, ενώ από τον 19ο αι. απετέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο κάθε αξιοπρεπούς αποκρυφιστικής «φιλοσοφίας». Και κατά μία περίεργη σύμπτωση, όσοι επικαλούνται τα Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών,

αργά ή γρήγορα αναφέρονται και στα ερμητικά κείμενα.

Εδώ και καιρό έχω την απορία πότε ξεκίνησε αυτός ο ερμηνευτικός συρμός. Να υπήρχε άραγε στην αρχαιότητα; Όσο έχω διαβάσει, δεν έχω βρει στοιχεία που να τεκμηριώνουν κάτι τέτοιο, ούτε στους Έλληνες ούτε στους Λατίνους ιστορικούς. Κάποιος έλεγε ότι ο πρώτος θεωρητικός συνωμοσιολόγος ήταν ο Ηρόδοτος, που επιχείρησε να αναγάγει τους περσικούς πολέμους σε μια παλαιά αντιπαλότητα μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων – πιθανόν, αλλά εγώ δεν τον διαβάζω έτσι τον Αλικαρνασσέα. Ακόμη κι αν πάρει κανείς κατά γράμμα τα λεγόμενά του περί παλαιάς αντιπαλότητας, τα πράγματα είναι ξεκάθαρα: οι βάρβαροι ήθελαν να εκδικηθούν τους Έλληνες. Τελεία και παύλα. Ούτε κρυφά σχέδια, ούτε μυστικά κίνητρα.

Η αποδοχή μιας θεωρίας συνωμοσίας, ως ερμηνευτικού μοντέλου, προϋποθέτει έναν τρόπο σκέψης μη-ορθολογικό. Φυσικά, το τελικό μοντέλο εμφανίζεται άκρως συνεπές και απόλυτα ορθολογικό: η μία πρόταση απορρέει από την άλλη, στηρίζεται σθεναρά σ' αυτήν και το σύνολο μοιάζει άκρως συνεκτικό• γι' αυτό είναι αληθοφανές, πειστικό και σε παρασύρει να το πιστέψεις, ή έστω να σκεφτείς ότι θα μπορούσαν να είναι έτσι τα πράγματα. Αν το ψάξεις, όμως, σε βάθος θα βρεις ότι κάτι δεν κολλάει, ότι κάπου γίνεται ένα λογικό άλμα, ότι σε ένα σημείο αποδέχεσαι αυθαίρετα μια πρόταση ή μια γενική αρχή. Ας πάρουμε για παράδειγμα την προσφιλή εν Ελλάδι αντίληψη ότι «είμεθα έθνος ανάδελφον», συνεπώς όλοι μας ζηλεύουν και μας καταδιώκουν. Αυτή είναι η γενική αρχή όλων των θεωριών συνωμοσίας που προσπαθούν να ερμηνεύσουν τη νεοελληνική κακοδαιμονία αποδίδοντας τις ευθύνες σε «ξένους κύκλους»: τους άθεους Ευρωπαίους ή τους Εβραίους. Ως εκ τούτου, και προκειμένου να μας εξαφανίσουν από προσώπου γης, οι εν λόγω κύκλοι αποσταθεροποιούν μία προς μία όλες τις αξίες μας: τη γλώσσα, τη θρησκεία, την οικογένεια και παραλλήλως κανονίζουν έτσι τα πράγματα στην εξωτερική μας πολιτική ώστε να βρεθούμε συρρικνωμένοι μεταξύ Λαμίας και Κυθήρων. Ωραία όλα αυτά – όντως, αν το σκεφτείς από αυτήν την άποψη, αποκτά μια λογική το πράγμα, καταλαβαίνεις, λ.χ., γιατί έγινε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976, γιατί ο Κωστόπουλος έβγαλε το Κλικ, γιατί ο Σημίτης ξεκίνησε την ιστορία με τις ταυτότητες, γιατί έγινε η άρση του εμπόλεμου με την Αλβανία, γιατί διαλύθηκε η Γιουγκοσλαβία, και γιατί έχουμε την εξωτερική πολιτική που έχουμε στα ελληνοτουρκικά. Αλλά, αν αναρωτηθείς τι τέλος πάντων κάναμε και μας μισούνε όλοι και θέλουν να μας καταστρέψουν, εκεί αντιλαμβάνεσαι το διανοητικό βραχυκύκλωμα. Επειδή είμαστε οι καλύτεροι. Πού είμαστε οι καλύτεροι; Σε ποιον τομέα; Γιατί αποτελούμε απειλή; Ουδεμία σαφής και τεκμηριωμένη στην πραγματικότητα απάντηση. Στην καλύτερη περίπτωση, υπάρχει μια αναγωγή στο εν δυνάμει με την αναλογική χρήση, βεβαίως, του αρχαίου ή του βυζαντινού μας παρελθόντος: όπως στην αρχαιότητα κυριαρχήσαμε σε όλον τον τότε γνωστό κόσμο (το γεγονός ότι οι Κινέζοι είχαν ήδη σημαντικό πολιτισμό, προφανώς δεν ενδιαφέρει) ή όπως στο Βυζάντιο φτιάξαμε μια χιλιετή αυτοκρατορία, έτσι και σήμερα μπορούμε εν δυνάμει να ξαναγίνουμε κυρίαρχοι – γι' αυτό, οι σκοτεινοί κύκλοι φροντίζουν να μας καταστρέψουν πριν συμβεί το απευκταίο. Επιπλέον, οι σκοτεινοί αυτοί κύκλοι δεν είναι παρά η σύγχρονη εκδοχή των δυνάμεων του Κακού που αντιμάχονται τις δυνάμεις του Καλού (εμάς).

Δεν θα σχολιάσω το ειδικότερο φασιστικού τύπου περιεχόμενο αυτών των αντιλήψεων – είναι φανερό. Θα επισημάνω όμως ότι η μη-ορθολογική προϋπόθεση που απαιτείται προκειμένου να γίνει αποδεκτή μια θεωρία συνωμοσίας οφείλεται στον τρόπο σκέψης που εισήγαγαν στην ανθρώπινη ιστορία οι εξ αποκαλύψεως θρησκείες. Αν αποδέχεσαι ότι ο Θεός έφτιαξε τον κόσμο εκ του μη όντος, ότι ο διάβολος επαναστάτησε εναντίον του (να μια ενδιαφέρουσα συνωμοσία), ότι κατά καιρούς ο Θεός επεμβαίνει στην ανθρώπινη ιστορία και την κανονίζει αναλόγως, υποβάλλοντας σε δοκιμασίες τον εκλεκτό του λαό, τότε έχεις προπονηθεί έξοχα για να πιστέψεις

τις ποικίλες συνωμοσιολογίες. Φυσικά, αν μπορείς να κάνεις διάκριση μεταξύ πίστης και γνώσης (δύσκολο, αλλά γίνεται) θα είσαι πιο κριτικός απέναντι σε κάτι τέτοια και πιθανότατα δεν θα παρασυρθείς.

Ένας από τους σημαντικότερους σχολαστικούς φιλοσόφους του μεσαίωνα, ο Γουλιέλμος του Όκαμ, διατύπωσε τον περίφημο κανόνα που έμεινε έκτοτε να ονομάζεται “Occam’s razor”: do not multiply entities beyond necessity. Δηλαδή, μην πολλαπλασιάζεις τις οντότητες, πέραν του αναγκαίου. Η αλλιώς: η απλούστερη και πιο «οικονομική» εξήγηση είναι συνήθως πλησιέστερα στην αλήθεια. Ας πούμε ότι ο Νεύτων κάθεται κάτω από τη μηλιά και του πέφτει ένα μήλο στο κεφάλι. Θα μπορούσε να σκεφτεί ότι ο Αδάμ απεφάσισε μετά από αιώνες να εκδικηθεί την αχόρταγη σύντροφό του και να την πετροβολήσει με μήλα• ή ότι διάβολοι και άγγελοι το ’ριξαν στο μηλοπόλεμο• ή ότι ο ατυχής πιτσιρικάς βαρέθηκε να έχει το μήλο στο κεφάλι του και το πέταξε στον Γουλιέλμο Τέλλο – και πλείστα όσα σενάρια. Όμως, καθένα από αυτά τα σενάρια προϋπέθετε δεκάδες άλλες παραμέτρους (Θεούς, διαβόλους, κοσμικές συνωμοσίες, χωροχρονικά άλματα) – στην προκειμένη περίπτωση, η πιο «οικονομική» ερμηνεία ήταν ο νόμος της βαρύτητας.

Κάθε θεωρία συνωμοσίας έρχεται να θέσει σε δοκιμασία τον κανόνα του Όκαμ. Αλλά ο ορθολογισμός είναι δύσκολο πράγμα – ενίοτε σε αναγκάζει σε παραδοχές δυσάρεστες. Ο ερμητικός τρόπος σκέψης είναι πιο παρήγορος – πάντα οι ευθύνες πέφτουν σε κάποιους άλλους• εσύ είσαι το αιώνιο θύμα, ο αιωνίως διωκόμενος. Βολεύει περισσότερο και επιπλέον καλλιεργεί σαφέστατα συναισθήματα ανταπόδοσης.

Copyright©*Λίτσα Χατζοπούλου* / Email: litsah@gmail.com

[αρχή σελίδας](#)

Κώστας Νησιώτης

Καλλιόπη

αφιερωμένο στη μνήμη της πιο δυνατής γυναίκας που έχω γνωρίσει

Μολονότι η σύγχρονη κουλτούρα φροντίζει να μη μας λείπουν ινδάλματα, όλοι κουβαλάμε μέσα μας ένα «αχειροποίητο» εικονοστάσι. Το απαρτίζουν εκείνοι που κάποτε μας κάθιζαν στα γόνατά τους για να ακούσουν το παράπονό μας, να κοπάσουν το κλάμα μας, να μας παρηγορήσουν μ’ ένα παραμύθι.

Είχα δεν είχα κλείσει τα τέσσερα, όταν ο ναυτίλος πατήρ απήγαγε την μητέρα και τον αδελφό μου. Μέχρι την Κίνα έφτασε η χάρη του κασίγητου. Μάλιστα, σε μια φωτογραφία απο το Τσιγκτάο τα μάτια του μου φάνηκαν λοξά. Θα λόξαιναν και τα δικά μου, αλλά μ’ έσωσαν τ’ αυτιά μου. Ένας ευπαθής λαβύρινθος με αχρήστευε στο παραμικρό μπότζι. Στόλιζα ό,τι εύρισκε μπροστά μου. Κι έτσι έμεινα στη στεριά, κολλημένος σαν στρείδι στην Καλλιόπη.

Μας χώριζαν ακριβώς πενήντα χρόνια.

Η αναπληρωματική μητέρα μου ήταν μοναχοκόρη ναυτικής οικογένειας. Μεγάλωσε μέσα στη φτώχεια που μαστίζε τα απόμερα ελληνικά νησιά στις αρχές του 20ου αιώνα. Απο τα σχολικά της χρόνια θυμόταν όλη κι όλη μια φρασούλα, που την έλεγε πάντοτε συλλαβιστά: «Λε-σο-λείγ-βιέν-ντε-σε-λε-βέ-μπριγ-αν-κόρ-παρ-μί-λε-φλέρ.»

Όμως πάνω από τα ψήγματα της μόρφωσης, ορθώνονταν ο ογκόλιθος μιας αδαμάντινης πίστης. Δεν έχω συναντήσει παρόμοια σε ιερωμένο. Όταν η Καλλιόπη προσεύχεται, το μέτωπό της φεγγοβολούσε. Κάποιος εκεί πάνω θα χαιρέται που οι κόποι του δεν πήγαν στράφι, έλεγα στον εαυτό μου. Ευγνωμονούσε καθημερινά τον Κύριό της για την ομορφιά που έφερναν οι εποχές στη φύση, για τα εγγονάκια της, για το φως της ημέρας. Τα πρωινά, πριν σηκωθεί ο ήλιος, έβγαινε στον κήπο, σήκωνε κατανυκτικά τα χέρια προς την ανατολή και ψέλλιζε «Πάντα εν σοφία εποίησας». Σαν ιέρεια.

Τον είχε συγχωρέσει για έναν πατέρα και τρία αδέρφια που της πήρε η θάλασσα στα 16. Τον είχε συγχωρέσει ακόμη και για τον Ηλία.

Αρρενωπός, στοιβαρός, λιγομίλητος, ο έρωτας της Καλλιόπης. Οι κόρες τους ήταν το καμάρι του νησιού. Τις σφιχαγκάλιαζε και βούρκωνε. Δεν έλεγε χαιδόλογα. Το ξέρω γιατί έκανε το ίδιο και με μας. Μας έπαιρνε στην αγκαλιά του, έσφιγγε τα χείλη και δάκρυζε. Τα μάτια που σπιθίζανε και τα σφιγμένα χείλη είναι η πιο ζωντανή εικόνα που έχω του παππού μου.

Ευθύς, ευσυνείδητος και ακάματος, ο καπετάν-Ηλίας, ταξίδευε από μικρό παιδί. Λες και η θάλασσα τον είχε αφήσει ορφανό για να τον πλάσει όπως εκείνη ήθελε. Δεν ήξερε τι θα πει φόβος, ακόμη κι όταν οι Γερμανοί τον τορπίλισαν μεσοπέλαγα το '43 και τον πήραν αιχμάλωτο.

Η οικογένειά του τον είχε ξεγράψει. Ήταν ο μεγάλος της Σύμμαχος αυτός που έφερε νέα του. Καθώς γυρνούσε στο χωριό απελπισμένη ένα βράδυ, μια άξαφνη λάμψη την πάγωσε στα βήματά της. Επεσε καταγής και άρχισε να προσεύχεται. Και τότε άκουσε μια φωνή να την καθησυχάζει: ο Ηλίας ζει.

Ο Θεός της χρώσταγε αυτή τη χάρη.

Γύρισε με την Απελευθέρωση κάτισχνος από τις κακουχίες. Προσπάθησε να κρύψει τις αιμοπτώσεις. Αρχισαν οι ακτινοβολίες, οι επεμβάσεις.

Ο Ηλίας έλιωνε. Τα μάτια του σπιθίζανε ολοένα πιο συχνά.

Θυμάμαι την ημέρα που πέθανε ο παππούς. Ήταν ο πρώτος θάνατος στην οικογένεια. Ήμουν ακόμη μικρός και η παγωμάρα του δεν με άγγιξε όσο τις δυο μητέρες μου. Από αμηχανία, ο αδελφός μου κι εγώ γελάσαμε όταν ήρθαν να μας πουν πως ο παππούς Ηλίας ξεψύχησε. Όταν όμως τον είδαμε στο φέρετρό μας φάνηκε τόσο απόμακρος που βάλουμε τα κλάμματα.

Ήταν θέλημα Θεού, έλεγε η γιαγιά μου, και το θυμιάμα ανέβαζε τα αναφιλητά της στους ουρανούς.

Η εκκλησία της έγινε δεύτερο σπίτι. Όταν χτυπούσε η καμπάνα του Αγίου Δημήτρη, χτυπούσε για την Καλλιόπη. Εβαζε τα καλά της κι έτρεχε. Ήθελε να βρίσκεται στο στασίδι της προτού αρχίσει ο Εσπερινός. Επαιρνε απόλυση και γύριζε σπίτι αγιασμένη, με λίγο αντίδωρο κι ένα ματσάκι βασιλικό.

Η αρρώστεια ερχόταν, εκείνη την έδωχνε. Το κοβάλτιο της άφησε ένα σωρό κουσούρια. Εν τούτοις, στάθηκε χαρά και παρηγοριά για δυο σπίτια. Η λάμψη της έσβυσε πολλές από τις δικές μας σκοτεινιές, όχι όμως τη στερνή της εικόνα.

Μόλις είχε μπει ο Μάης. Εκείνο το πρωί ο κήπος μοσχοβολούσε, οι μέλισσες βούιζαν τρελλά πάνω από τις λεμονιές, οι φυλλωσιές παράβγαιναν η μια την άλλη σε στιλπνότητα, ο ουρανός είχε μια καλωσυνάτη λάμψη. Λες κι η Φύση είχε βάλει τα γιορτινά της για να κατευδώσει την μεγάλη μου Φίλη!

Ιωάννης Τσιουράκης

Χώρος που ξέμεινε από χρόνο

i

να σ' ανακαλύπτω σ' αδιέξοδα στενά
σε πλοία πυρπολημένα
σε θυροκολλημένες απαγορεύσεις να σε βλέπω
σε κενές θέσεις λεωφορείων
άλλο δεν το αντέχω
να σε εισπνέω σαν αιθάλη
από φουγάρο βιομηχανίας καπνού

ii

τώρα που άλλο πια δεν παίρνει
σου μιλώ με λέξεις πυρακτωμένες
καίγομαι καθώς σου μιλάω

μα εσύ

γίνεσαι ηλιόλουστο πρωινό
μακριά από κάθε πυρκαγιά μου

iii

η ώρα του χωρισμού μας

σκηνή από σειρά της τηλεόρασης
που θα παιχτεί σ' επανάληψη

iv

ικετεύεις
σε διάλογο αρχαίας τραγωδίας παραπέμπεις
δείχνεις να γνωρίζεις
πως ο απομηχανής θεός
δε θα φανεί

v

στην Αλίκη Μαμουλή

-που μου 'πε κάποιο βράδυ πως είναι ο καθρέφτης της ζωής της

δύο επί δύο η ζωή σου
χώρος που ξέμεινε από χρόνο

ό, τι μου ζήτησες σου πρόσφερα
και το 'χασες σε μέρα βροχερή

vi
υποτάσσεσαι
σ' ένα όνειρο της στιγμής

λυπάσαι,
όπως λυπούμουν εγώ πριν από καιρό
κι έμαθα να συλλαβίζω
ξανά το όνομά σου

vii
έμαθα υπό συνθήκες δύσκολες να σ' αγαπώ
χρόνια που χάθηκαν σ' επαναστάσεις

γερασμένη τώρα
ή πιο σωστά
υπό συνθηκολόγηση η κάθε σου λέξη
κι ας λες πως είσαι επαναστάτρια

ήσουν καρδιά μου
τώρα τα σήμαντρα
διατάσσουν στάση προσοχής

viii
οι νύχτες που ζήσαμε κοντά
μοιάζαν μ' εκείνα τα ροζ πουλιά
που δείχνουν πότε πότε στα ντοκιμαντέρ
μόνο που τώρα είναι χειμώνας
κι έχουν μεταναστεύσει πια

ix
« για πάντα »
η λέξη που δεσπόζει στον έρωτα
στα κοκκινισμένα απ' το παιγνίδι χείλη
στην ιδρωμένη από την επαφή πλάτη
στ' ακροδάχτυλα που ανιχνεύουν
παντού το για πάντα
εκτός από τα μάτια
που φοβούνται πάντα το κοίταγμα

x

μη γδύνεσαι το ρούχο του έρωτα
μοιάζει φτωχό το υπέροχο κορμί σου
μικρά τα μάτια σου
που ταξίδευα τα καράβια μου
μη γδύνεσαι το ρούχο του έρωτα
κάνεις δύσκολη την πράξη
μίσθιο το άγγιγμα

xi

δεν ικέτευσα ποτέ την αγάπη σου

και δε μου το συγχώρησες

xii

παράφορα κουρασμένη επιστρέφεις
από τις νύχτες
της σαρκικής σου απόλαυσης
αμαρτωλή
αιώνια έφηβη κι αμαρτωλή
θαρρείς κι απόμεινε μονάχα
για τους νέους η αμαρτία
και κούρνιασες μέσα της

-

από την συλλογή Ήχος Πλάγιος. Μόνος...

Copyright©Ιωάννης Τσιουράκης

[αρχή σελίδας](#)

Δώρα Κασκάλη

Στο τρένο, Θέση 38, βαγόνι 2

Ελπίζει να πήρε όλα τα πακέτα από τη νονά της μικρής. Και φυσικά να μην ξέχασε και κάτι από τα δικά της ψώνια. Χρόνια είχε να κατέβει στην Αθήνα και του έδωσε και κατάλαβε με τις βιτρίνες και τα μικροέξοδα για αχρείαστα πράγματα. Ακόμη κι αυτό το φόρεμα που πήρε, δεν πρόκειται να το φορέσει στο χωριό. Θα μείνει της κρεμάστρας να το φοράει. Ο άντρας της θα τσινήσει, θα πει για τους συγγενείς και τα στόματα που είναι έτοιμα να σχολιάσουν, θα πάρει μετά αυτή την πικρή φάτσα και θα την κοιτάζει σιωπηλός με τις ώρες. Αυτός είναι ο τρόπος του. Ποτέ δεν της λέει παραπανίσια κουβέντα. Ποτέ δεν την κατηγορεί. Κι αυτή για να μην τον κακοκαρδίσει, το φόρεμα που είναι λίγο πιο κοντό και με μεγαλύτερο ντεκολτέ από το κανονικό

θα το καταγωνιάσει στα συρτάρια της.

Πρώτη φορά μετά από δέκα χρόνια, ταξιδεύει πάλι με το τρένο. Είχε πάρει όρκο να μην ξαναμπεί σε βαγόνι. Με τη ζωή τους στο χωριό, τα χωράφια και τα ζώα που γυρεύουν φροντίδα καθημερινή και φυσικά με τη γέννηση της μικρής, ξέχασαν τα πολλά ταξίδια. Μόνο μια δυο φορές ταξίδεψαν οικογενειακώς Σαλονίκη με το ΚΤΕΛ, για να πάνε την πεθερά της στους γιατρούς. Αυτή τη φορά, όμως, δεν είχε πολύ χρόνο. Άσε που της είπαν ότι τα παλιά τρένα δεν πολυκυκλοφορούν, ότι τα καινούργια είναι τσίλικα και βολικά, με ωραίο εστιατόριο και καθαρά τζάμια για να χαζεύεις έξω το τοπίο. Ο ξάδερφος του άντρα της την πήγε μέχρι τη Λάρισα με το φορτηγό και από κει πήρε το εξπρές. Ούτε που κατάλαβε το ταξίδι και παντού έβλεπε νέες φάτσες. Λες και όλοι οι παλιοί μηχανοδηγοί κι οι καθαρίστριες πήγαν γι' απόσυρση μαζί με τα παλιά τρένα.

Ο άντρας της δεν καλοείδε την επίσκεψη στην κουμπάρα. Αλλά ήταν άρρωστη η καημένη, είχε πάρει και τόσα δώρα για το παιδί, δεν ήταν πρόπον να μην πάει να μείνει μια δυο μέρες μαζί της, να της κάνει καμιά σουπά να πάρει τα πάνω της μετά την εγχείρηση, να έχει μια ψυχή δίπλα της να πει μια κουβέντα. Δεν καταλαβαίνει τον άντρα της που είναι τόσο αυστηρός. Άνθρωπος είναι κι αυτή και μάλιστα τους δένει πια και συγγένεια. Εξάλλου κι η Βέρα έχει τελειώσει εδώ και καιρό με το επάγγελμα. Τα τελευταία χρόνια που ζάρωσε για τα καλά και μπήκαν στην αγορά και τα φρέσκα κορίτσια από τις Ουκρανίες και τις Γεωργίες, πήγε καθαρίστρια σε μια εταιρία που έφτιαξε ο γιος της Γενοβέφας. Τελικά, είχε δεν είχε, κατέληξε να δουλεύει πάλι στην επιχείρηση της οικογένειας. Μια το σπίτι στο Μεταξουργείο και μια ο «Άσπρος Σίφουνας» του Φούλης που μεγάλωσαν όλες στα γόνατά τους και τώρα το παίζει επιχειρηματίας. Και τι Φούλης! Μετά από τόση γυμνή σάρκα που είδε στα μικράτα του, λογής κρέατα ισχνά ή τροφαντά κάτω από κομπινεζόν κι εσώρουχα από νάιλον δαντέλα, πήγε ο Φούλης κι έγινε κουνιστός και λυγιστός κι η Γενοβέφα πέθανε απ' τον καημό της. Εμ, λίγο είναι να έχει ανδρώσει με τα κορίτσια της όλα τα σερνικά του λεκανοπεδίου και το δικό της να μην μπορέσει να το κάνει ζάφτι;

Πέρασαν οι μέρες χωρίς να το καταλάβει. Η Βέρα έβλεπε συνέχεια τηλεόραση και μιλούσαν για τα μεσημεριανά κουσκουσάδικα, σχολίαζαν τα ρούχα και τα βαψίματα απ' τις παρουσιάστριες των ειδήσεων, μετά σα ναρκωμένη έπιανε με τη σειρά τα σήριαλ, μέχρι που την έπαιρνε ο ύπνος κατά τα μεσάνυχτα. Τσιμουδιά για τα περασμένα. Ό,τι είπαν το είπαν πριν το γάμο, εκείνο το βράδυ –πάει σχεδόν δεκαετία- που ξενύχτησαν πάνω απ' τη λίγη προίκα που της είχε η μάνα της φυλαγμένη σ' ένα μπαούλο κι είχε κιτρινίσει απ' τον καιρό. Οι δυο τους κατέβασαν τρία μπουκάλια τσίπουρο, είπανε ιστορίες από παλιούς αγαπητικούς, κλάψανε για το ξύλο που φάγανε από νευρικούς φαντάρους και κείνον τον εφασία που έδειχνε το αντρίλίκι του με τη ζωστήρα. Μετά το μυστήριο λες και πήραν όρκο σιωπής. Το εκτίμησε κι ο άντρας της αυτό κι έτσι παραδέχτηκε να κάνουν την Βέρα νονά της μικρής. Αλλιώς θα της ζητούσε να την ξεγράψει. Όπως τα ξέγραψε όλα.

Μόνο το φόβο της δεν ξέγραψε, αυτόν τον τρόπο που την πιάνει κάθε που αντικρίζει τρένο.

Στον πηγαϊμό δεν τον πολυένοιωσε, γιατί ήταν νυσταγμένη απ' το ταξίδι μέχρι τη Λάρισα. Στα μισά της διαδρομής έριξε επάνω της τη μαντίλα του λαιμού και κοιμήθηκε του καλού καιρού• σα σαβανωμένη έφτασε στο Σταθμό Λαρίσης. Αλλά τώρα που είναι ξεκούραστη, ταξιδεύοντας μέσα στη μέρα με τον ήλιο ντάλα να της φωτίζει τα μούτρα, νιώθει το κορμί της να μυρμηγκιάζει. Μετανιώνει που δεν γύρισε με το ΚΤΕΛ κι ας ήταν παραπανίσια ταλαιπωρία και περισσότερες οι ώρες που θα έτρωγε, γυρνολογώντας στο δρόμο που φιδολογάει όλο το κορμί της Ελλάδας μέχρι πάνω. Μόνη της παρηγοριά είναι ότι φαίνεται να μην θυμάται κανένα και κανέναν να μην την θυμάται.

Η διπλανή της είναι μια μεγαλοκοπέλα που πάει να βρει τον αδερφό της στο Διδυμότειχο. Έχει κάτι χείλια στενά και ξεκουκίζει τα λόγια της με τσιγκουνιά. Από την ώρα που ξεκινήσανε, προτιμάει να βλέπει έξω ή να χαζεύει το περιοδικό που τσαλακώνει στα κοκαλιάρικα χέρια της. Λίγες κουβέντες είπανε, μα μόλις έμαθε ότι έχει άντρα και παιδιά, άλλαξε το μούτρο της κι έβγαλε στην πέτσα του μια στιφάδα, λες και την έπιασε ίκτερος. Καλύτερα που στέκεται σαν το σκιάχτρο εκεί δίπλα της, παρά να της έπαιρνε το μυαλό με ερωτήσεις και λόγια άχρηστα που θα ξέχναγε την επόμενη μέρα.

Δεν ξέρει πώς θα περάσουν τόσες ώρες. Μπήκε μέσα στο τρένο με τα μεγάλα γυαλιά του ήλιου και την κουκούλα της φορεμένη, λες κι έκανε Οκτώβρη καιρό το κρύο της αρκούδας. Βόλεψε γρήγορα γρήγορα τη βαλίτσα και τα πακέτα της και κάθισε στη θέση της χωρίς παραπανίσιες κινήσεις. Καλύτερα να μην δίνει στόχο. Εξάλλου στα γύρω καθίσματα είναι κάτι άγνωστα γεροντάκια και μια οικογένεια Ούγγρων που πάνε να πιάσουν δουλειά στην Μακεδονία. Κανείς δεν θα την προσέξει μέσα στην πήχτρα. Το βαγόνι ζέχνει σκόρδο απ' τα γερόντια και μια μυρουδιά περιέργη από τα φαγιά που μασάνε με τις ώρες οι Ούγγροι. Όσοι μπαίνουν, βιάζονται να βγούνε με κλειστή τη μύτη από τη μπόχα, που περιέργως την προστατεύει και δεν θέλει να την αποχωριστεί σ' όλο το ταξίδι.

Βέβαια με τα χρόνια άλλαξε κι αυτή. Πού να την έβλεπε τώρα η Γενοβέφα που κάποτε την παίνευε στους πελάτες σαν το "ουρί του παραδείσου" της και μόλις τέλειωνε η βάρδια την φώναζε και την πλήρωνε, την αγαπημένη της, την ελαφίνα της. Με τη Βέρα δεν τα πήγαινε καλά γιατί ήτανε γλωσσού. Μ' αυτήν, όμως, ήταν όλο γλύκες, γιατί δεν έβγαλε ποτέ της κιχ, ακόμη κι όταν την βρήκαν μπλάβα από το βαρύ χέρι εκείνου του κτήνους που λίγες μέρες μετά καθάρισε πεθερά και γυναίκα. Πάνε οι ζαρτιέρες, πάνε τα δαντελωτά βρακιά και τα γαλλικά σουτιέν που της έφερνε ο καπετάνιος της, όταν ξεμπαρκάριζε για κάνα τρίμηνο στην Αθήνα κι έβρισκε λιμάνι στην αγκαλιά της. Τα χάρισε όλα στα κορίτσια λίγο πριν το γάμο. Τι να τα έκανε πια τα σύνεργα της δουλειάς, αυτή, μια καθωσπρέπει σύζυγος; Άσε που αν ποτέ άπλωνε στο σκοινί τις κομπινεζόν με τις φουντίτσες και τις σκαφτές κιλότες με τα σκισίματα και τις αλυσιδίτσες θα την κουβέντιαζε μετά όλο το χωριό. Ήταν βέβαια κι ο άντρας της που ήθελε να φοράει μόνο βαμβακερά εσώρουχα. Σιγά σιγά το ίδιο βαμβακερός και καθωσπρέπει έγινε κι ο έρωτας που κάνανε.

Κοιτάζει το κορμί της που γεμίζει όλη τη γούβα του καθίσματος, τα πρησμένα της πόδια υποφέρουν στα κοντά μποτάκια που αγόρασε από την Ερμού. Δεν θα ξεχάσει το βλέμμα της Βέρας, όταν την πρωταντίκρισε στην πόρτα της. Είχε να τη δει κοντά πέντε χρόνια, από τη βάφτιση της μικρής. Δεν της είπε τίποτε, αλλά δεν μπόρεσε να κρύψει την αηδία της για τα παραπανίσια κιλά και τους φλεβίτες που στόλισαν τις γάμπες της μετά την εγκυμοσύνη. Ο άντρας της πάλι φαίνεται ευχαριστημένος. Τόσο λίπος είναι καλύτερο καμουφλάζ από τις ρόμπες και τις μακριές φούστες που την έβαζε να φοράει σαν πρωτοπήγαν στο χωριό. Στο βαγόνι μπαينوβγαίνουν δροσερά κορίτσια, φορούν μίνι και πολλά υποσχόμενα μπουστάκια, φωνάζουν τα νιάτα τους. Γέρασε, άφησε τα χρόνια και τον κάματο να την γεράσουν, αφέθηκε μήπως συνειδητά στο πέρασμα της ηλικίας που κάποτε πολεμούσε με ακριβές κρέμες και συχνές επισκέψεις στα ινστιτούτα καλλονής; Δεν ξέρει να πει σίγουρα. Ξεκουράστηκε, όμως, από την παλιότερη έγνοια της να πάει κόντρα στο χρόνο, που της έτρωγε τα σωθικά. Δεν βγάζει το ψωμί της με το κορμί, όχι τουλάχιστον με τον παλιό τρόπο. Αρκεί ν' αντέχει στα χωράφια και να γεννάει γερά παιδιά. Αυτό της ζητάει ο άντρας, η οικογένεια, το χωριό. Η ομορφιά είναι αχρείαστη σε τούτο το σύνορο της Ελλάδας. Και δεν είναι μόνο η εγκυμοσύνη που της έπρηξε το σώμα. Έπεσε με τα μούτρα στα λίπη και τους παστουρμάδες για ν' αντέχει στο κρύο, να έχει δυνάμεις να σηκώνει τα δεμάτια το άχυρο, να χουφτώνει γερά τα μαστάρια της αγελάδας και να

της στραγγίζει όλο το γάλα.

Η Βέρα τη ρώτησε αν είναι καλά, αν καλοπερνάει τώρα που ξέμπλεξε απ' τα παλιά. Της απάντησε μ' ένα μονολεκτικό ναι, αλλά δεν της γέμισε το μάτι το αόριστο χαμόγελό της. Δεν έχει ανάγκη να την πείσει. Σάμπως κι αυτή τι κατάφερε που είναι ακόμη αδύνατη και αγοράζει ρούχα φαρμάτα με δόσεις; Ποιος θα γυρίσει να την κοιτάξει, έτσι που σουφρώσε κι έβγαλε ένα σωρό αρρώστιες; Ακόμη και οι γέροι προτιμούν τις ξένες από τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, κορίτσια στον ανθό τους, για να τους τρώνε τις συντάξεις. Πυρ και μανία είναι η Βέρα με τους μετανάστες, μέχρι που ψήφισε και εθνικιστικό κόμμα στις εκλογές, αυτή που έχασε πατέρα στη Μακρόνησο και μάνα από πνευμονία-παράσημο στο Τρίκερι.

Πέρασαν ήδη τέσσερις ώρες σε τούτο το μεταλλικό φίδι που γλιστράει μέσα στους κάμπους και τα κουφάρια των βουνών. Τα νεύρα της αρχίζουν να λύνονται και ανακάθεται πιο ησυχασμένη στο καλούπι της. Κάποια στιγμή πρέπει να πάψει αυτός ο φόβος. Πέρασαν τόσα χρόνια και κανείς δεν θα θυμάται. Σάμπως και ξέρει κανείς απ' τους δικούς της, ούτε καν ο άντρας της ή η Βέρα, τι έγινε εκείνο το βράδυ; Είναι σα μη γενόμενο, όπως είπε κι ο Ενωμοτάρχης που τους κατέβασε τότε με το ζόρι στον επαρχιακό σταθμό. Εκείνο το ξερακιανό ανθρωπάκι, καλή του ώρα, με τη σωστή του κρίση την γλίτωσε από χειρότερα. Μπορεί να λυπήθηκε περισσότερο το φαντάρο παρά μια σαν του λόγου της. Μπορεί και να ήθελε να γυρίσει στο σπίτι του μια ώρα αρχύτερα και δεν άντεχε να κάνει ανακρίσεις βραδιάτικο στο παγωμένο αστυνομικό τμήμα.

Ίσως όμως και να είχε ένα σπυρί συμπάθειας και για την ίδια, έτσι που την τύλιξε με την κουβέρτα και της παρήγγειλε από το νυσταγμένο καφετζή ένα τσάι για να συνέλθει.

Σ' αυτά τα καινούργια τρένα δεν ταξιδεύουν οι παλιές αμαρτίες. Οι περισσότεροι είναι καλοντυμένοι, έχουνε κινητά τηλέφωνα και μιλάνε για δουλειές και αγάπες. Ακόμη και τα κορίτσια έχουν από ένα κινητό και βγάζουν αγγελίες στο ίντερνετ κι έρχονται στο χώρο σου. Μόνο κάτι αμετανόητοι θαμώνες πηγαίνουν στα σπίτια που απόμειναν στο Μεταξουργείο και μερικοί μετανάστες που μένουν στην περιοχή και τυχαίνει να τσακώσουν κάνα γερό μεροκάματο. Και φυσικά καμία κοπέλα δεν παίρνει πελάτες στο τρένο.

Το κρατούσε μυστικό για τις διαδρομές της με τον καρβουνιάρη. Ήθελε να κάνει γρήγορα κομπόδεμα και να ξεφύγει από την Γενοβέφα, τα βιβλιάρια υγείας και τις προσαγωγές κάθε τρεις και δύο στο Τμήμα. Έλεγε μόνο που πήγαινε σε μια θεία της στη Μακεδονία, έπαιρνε ένα βαλιτσάκι με μερικές αλλαξιές και ξεκινούσε τα πάνω κάτω στην Ελλάδα. Φρόντιζε να παίρνει τα τρένα που προτιμούσε κι ο κοσμάκης, τα φτωχαδάκια από την επαρχία κι οι φαντάροι. Οι βραδινοί συρμοί είχανε κάτι βολικά κουπέ και ξεμοναχιαζόταν εύκολα με τον πελάτη ή καμιά παρέα που παρουσιαζόταν στα σύνορα και την έπαιρναν μισιακή, έτσι για ξεχαρμάνιασμα πριν να τους μαντρώσουν για καιρό στο στρατόπεδο. Δεν έβγαζε πολλά, αλλά ήταν όλα δικά της, χωρίς μεσάζοντες. Μόνο κάτι φτηνά καλσόν κερνούσε μια δυο τακτικές καθαρίστριες που πάστρευαν κάποια βαγόνια, για να μην κυλιέται μέσα στη βρώμα και μερικές φορές κρατούσαν και τσίλιες. Με τους μηχανοδηγούς άλλαζε. Σε είδος τους εξαγόραζε, με μια σπέσιαλ περιποίηση στο ειδικό δωμάτιο που ξεκουράζονταν και ήταν πιο καθαρό απ' το υπόλοιπο τρένο.

Νόμιζε ότι τα είχε όλα βολεμένα μέχρι εκείνο το βράδυ. Είχε ήδη πάρει δυο πελάτες και τα έπινε μ' έναν πενηντάρη πλασιέ στο κυλικείο που έζεχνε από χυμένους καφέδες και βρασμένα λουκάνικα Φρανκφούρτης. Με το τρίτο κονιάκ έκανε κεφάλι και χασκογελούσε, πειράζοντας όλα τ' αρσενικά που έμπαιναν για ένα βραδινό σάντουιτς στα όρθια. Ένιωθε όμορφη, νέα, επιθυμητή, στο κέντρο της κάψας όλων των ανδρών που την έβλεπαν και γυάλιζε το μάτι τους από την καύλα. Σαν τον είδε να κάθεται απέναντι, φορώντας την παραλλαγή και ζεσταίνοντας τα χέρια του μ' ένα λιγδιασμένο φλιτζάνι τσάι, τον ξεχώρισε από τη λεβεντιά και το παράσημά του. Εκείνος δεν της έδινε σημασία κι αυτό την αφιόνιζε περισσότερο. Μόλις σηκώθηκε να

φύγει, τον ακολούθησε χωρίς δεύτερη σκέψη, αφήνοντας σύζυλο τον πλασιέ που άλλα ονειρευόταν. Αυτή τη φορά δεν ήθελε τον παρά του άντρα, αλλά να πάρει τη γεύση του, να νιώσει το κορμί του που άνθιζε όλο αίμα μπροστά στα μάτια της.

Μπήκανε μαζί στο πρώτο άδειο κουπέ που βρήκανε και την έστρωσε κατευθείαν στο στενό καναπέ, ρίχνοντας όλο το βάρος του πάνω στα λιγνά της μέλη. Αυτή προσπαθούσε να τον φιλήσει, να δείξει τον πόθο που της είχε γεννήσει το ωραίο του πρόσωπο, αλλά εκείνος απόδιωχνε το χάδι της, απέφευγε το φιλή της. Αυτό την πείσμωνε περισσότερο και προσπάθησε να τον κάνει πέρα. Για μια στιγμή θύμωσε με την αντίστασή της και την παράτησε στον καναπέ, παίρνοντας θέση απέναντι. Μείνανε κάποια λεπτά να κοιτάζονται και κει που αυτή πίστεψε ότι μαλάκωσε κι έπαψε ν' ακούει την ανάσα του που χουρχούριζε στα πνευμόνια του, έκανε μια κίνηση να του χαϊδέψει τα μαλλιά. Τότε εκείνος ξαναχίμηξε πάνω της με λύσσα και άρχισε να της σχίζει τα ρούχα. Σχεδόν τράνταξε τα σπλάχνα της σαν μπήκε μέσα της, ενώ κρατούσε με το δεξί του χέρι τανάλια τα μπράτσα της.

Ούτε κατάλαβε πώς έβαλε τις φωνές, πώς άρχισε να σκούζει σαν το γουρούνι που το σφάζουν, μέσα στο τρένο που ησύχαζε λίγο πριν τα μεσάνυχτα. Δεν ξέρει αν φοβήθηκε από τη δύναμή του, αν ένιωσε προδομένη από τον άντρα που τέλειωσε πάνω στα σκισμένα ρούχα της και την έφτυσε με αηδία στο πρόσωπο ή αν απλώς μετάνιωσε που ήθελε να τον πάρει τζάμπα, για να χαρεί και το κορμί της τον αμοιβαίο έρωτα. Τα βάζει με το μυαλό της που είχε θολώσει από τ' οινόπνευμα, κάθε φορά που σκέφτεται εκείνη την ώρα.

Την πιάνει ξαφνικό ρίγος και τυλίγεται στο πανωφόρι της. Η θέρμανση είναι καλή μέσα στο βαγόνι, τα τζάμια έχουν νοτίσει απ' τις ανάσες. Ο τρόμος επανέρχεται, λες και ξαναζεί το ίδιο βράδυ χρόνια μετά. Ένας κοντοκουρεμένος άντρας, σίγουρα φαντάρος, διασχίζει το διάδρομο, αλλά δεν έχει πια μάτια για μια γυναίκα σαν αυτήν. Τα κιλά, η βέρα, η ηλικία γίναν το κάστρο της, το ακριβό της απόχτημα, αφού πρώτα η ζωή τη φιλοδώρησε με τη γύμνια και τη διαπόμπευση.

Σχεδόν γυμνή την πέταξε έξω απ' το κουπέ κι αυτή ούρλιαζε για τα χρήματα που της χρωστούσε, για τα φιλά που δεν πήρε, για τα χάνια που της αρνήθηκε. Ο μηχανοδηγός έφτασε αγριεμένος για να επιβάλει την τάξη, αλλά δεν μπορούσε να την κάνει με τίποτε καλά. Όλο το τρένο είχε ξεσηκωθεί στο πόδι και τότε, μόλις εκείνος φάνηκε στο άνοιγμα της πόρτας, σαν ήρθε καταπρόσωπο με το παγωμένο βλέμμα του, έτεινε το χέρι δείχνοντάς τον κι άρχισε να του φτύνει στα μούτρα «βιαστής, βιαστής!».

Λίγα πράγματα θυμάται από κει και πέρα. Σταμάτησαν το τρένο στον πρώτο σταθμό και κάλεσαν την αστυνομία. Ο Ενωμοτάρχης την πήρε με το καλό, σκέπασε το κορμί της που έτρεμε από τη βραδινή ψύχρα και την άφησε ν' αλλάξει σ' ένα υπαίθριο αποχωρητήριο που μύριζε κάτουρο και σπέρμα. Σε κείνο το παράπηγμα την έπιασε ξαφνικά το παράπονο για όλα όσα έγιναν εκείνο το βράδυ, για όλη τη ζωή της που ένιωθε να πηγαίνει χαμένη. Βάλθηκε να κλαίει ένα κλάμα βουβό, ενόσω άκουγε απ' έξω την Τάξη που της κανοναρχούσε το πρόπον, ότι σε κανένα δικαστήριο δεν θα στεκόταν η μαρτυρία μιας γυναίκας σαν αυτήν, ότι έπρεπε να βάλει νερό στο κρασί της και να τα βρει με το παλικάρι, ότι εν ανάγκη θα της δίνανε, αυτός και ο μηχανοδηγός, κάτι για τις υπηρεσίες της και να πήγαιναν όλοι στο καλό.

Δεν το μετάνιωσε που δεν το τράβηξε παραπέρα. Θα μαθεύονταν οι βόλτες της με το τρένο, θα ξίνιζε η Γενοβέφα, μπορεί να την έδιωχνε από το σπίτι, μπορεί έτσι να μην γνώριζε και τον άντρα της. Αλυσίδα είναι όλη η ζωή. Να 'ναι καλά ο Ενωμοτάρχης και η φωνή της λογικής του. Τους τα βρήκαν με τον φαντάρο, αλλά ο μηχανοδηγός την έκοψε να ξαναπέσει στο τρένο. Της έδωσε δύο χιλιάρικά να γυρίσει πίσω με το λεωφορείο και ζήτησε απ' την Αστυνομία να την κρατήσουν στο σταθμό και να την πάνε πρωί πρωί μέχρι τη Δράμα για να πάρει το ΚΤΕΛ για

Αθήνα. Από κείνο το βράδυ δεν ξαναέβηκε σε τρένο. Ήξερε πώς είχε πέσει σύρμα να μην της κάνουν τα στραβά μάτια, ότι τα περασμένα μεγαλεία μέσα στα σιωπηλά κουπέ των βραδινών συρμών δεν θα ξαναγυρνούσαν πίσω. Αλλά ένωθε και η ίδια της μια βαθιά ντροπή. Σε ένα μήνα γνώρισε και τον άντρα της. Ήρθε πελάτης, αλλά κάτι ρίγησε μέσα της και δεν του πήρε λεφτά. Ήταν χτίστης στις οικοδομές στην πρωτεύουσα κι είχε τα χωράφια του στο χωριό παρατημένα από χρόνια. Με την τρίτη φορά που βρεθήκαν, μακριά από το σπίτι, στο δυάρι που νοίκιαζε στα φτωχοσόκακα της Ομόνοιας, άρχισαν να κάνουν σχέδια, να ετοιμάζουν μυστικά μέσα τους τις αλλαγές.

Αυτή η ξεδοντιασμένη καθαρίστρια της φάνηκε σαν γνωστή. Ξαναπερνάει από μπροστά της και την κοιτάει επίμονα. Ίσως να είναι καμιά από δαύτες που χαρτζιλίκωνε όταν της πάστρευαν το χώρο, ίσως να της είχε βάλει στην τσέπη κανένα κατοστάρικο από τα κερδισμένα με τον ιδρώτα του νεανικού της κορμιού. Μπορεί και πάλι να λαθεύει. Ίσως να βλέπει μόνο αν είναι ξέχειλα με σκουπίδια τα μεταλλικά καλαθάκια τους. Εξάλλου, δεν έχει σημασία τώρα πια. Άφησε ολόκληρη ζωή πίσω της κι έστησε απ' την αρχή μια καινούργια, χιλιόμετρα μακριά από τις Γενοβέφες και τα βρώμικα κουπέ.

Μόλις πέρασαν από τις παλιές ράγες, όπου σαπίζουν τα γερασμένα τρένα. Είναι σημάδι ότι φτάνει πιο κοντά στο χωριό, στα ζώα και στα χωράφια τους, στην αγκαλιά της κόρης της που μεγαλώνει μέρα την ημέρα, στο άλλο το αγέννητο παιδί που γρήγορα θ' ανθίσει στα σπλάχνα της πριν την προλάβουν τα χρόνια. Νιώθει πιο ανάλαφρη, σα να 'χασε μπόλικά κιλά ιδρώτα. Δεν ξέρει αν έχει το κουράγιο να ξαναπάρει το τρένο για κάτω. Τουλάχιστον, κατάφερε κι έβγαλε το ταξίδι χωρίς άσχημα συναπαντήματα. Μόνο να έχει το νου της στη βαλίτσα και τα πακέτα της. Να μην αφήσει τίποτε, να μην ξεχάσει τίποτε δικό της σε τούτο το καλογουαλισμένο τρένο που φτιάχνει νέες μνήμες.

Copyright©Δώρα Κασκάλη

αρχή σελίδας

Δημήτρης Αθηνάκης: «Χωρίσεμεις», εκδ. Μελάني, Φθινόπωρο 2008 (προδημοσίευση)

Εμπύρετο μαζί

Αυτός:

Και γω παλεύω να σε σκεπάσω με την καυτή ανάσα που έρωτα ουρλιάζει.
Εσύ, περνώντας από πάνω μου, ποτέ σου δεν κατάλαβες αυτά που πόνεσαν
- οι αρχές του κορμιού μου -
και μάτωσαν εκείνο
τ' αύριο που είδαμε σε μια βιτρίνα

Δεν καθάρισες τις άκρες των δαχτύλων σου
όταν ακούμπησαν στις σκέψης σου το μαύρο

Και γω ποτέ

[Ένα αδιάκοπο πηγαινέλα τρίζει στην καρδιά μας]

Αυτή:

Και γύριζες απ' τη θαλασσινή στοά φορώντας ζώνες
από του λιναριού τις ίνες καμωμένες
Γεννήθηκες στ' όνειρο ενός άλλου μες στου μεσημεριού το μπλε
και φώναζες να τον ξυπνήσεις μην και πνιγείς σε κείνο το ηλιοβασίλεμα
που
- όνειρο μέσα σ' όνειρο -
ονειρεύτηκες

Και γύριξα εγώ δαιμονική και πόρνη στο μείνε των δαχτύλων
εμπόλεμος προσκυνητής

[άγρια που ξημέρωνα]

Μαζί:

Τα καλά σου να μη βάζεις όταν βγαίνεις βράδυ
θα σε ζηλέψουν οι νύχτες

οι νύχτες
όταν ζηλεύουν
σκύβουν στην πανσέληνο
και λιώνουν

[σκύβουν στην πανσέληνο και λιώνουν]

Copyright©Δημήτρης Αθηνάκης

[αρχή σελίδας](#)

Αθανάσιος Κρήνης

Διαδρομή

Μάζεψα στον άνεμο πνοές,
φωνές μικρών πουλιών
και χυμούς ευωδιαστών ερώτων
απίθωσα τυφλός
πάνω στο χαμηλό θυσιαστήρι.
Μήνες μετρώντας έντεκα
στα ηλιοτρόπια της λήθης
τον μόσχο τον χρυσό εγκολπώθηκα
τις κουκουβάγιες τις ευτραφείς
των πρυτανείων εκέλευσα.

Απόρησα.
Πώς χώρεσε το μέγα πλήθος
σε μια σκλήθρα ουτοπίας;

Ζύμωσα
με θυμάρι κι αγιόκλημα
οπτασίες άλαλων παιδιών
στα καλντερίμια.
Έπλασα ψωμί γλυκό της ξεγνοιασιάς
-σώμα και αίμα Διονύσου-
προσφορά στον εσπερινό
κάποιου μαρτυρίου
μακρινού και ακατάληπτου.

Μιας μεταπολίτευσης τα άστρα
εμέτρησα
στα πολύγωνα, πολύφρακτα σκαλοπάτια
στις πλαστικές ιριδίζουσες ασπίδες
και τους κίονες
με τις τραχιές χαραγματιές της ιστορίας.

Ένοιωσα.
Οι στρατιές των αθών ριγώντας
παλινοστούσαν στο εξαγνισμένο έρεβος.

--

Αι γενεαί πάσαι

Χώμα εύφορο
και στάχτη στιλπνή
φερμένα απ' τις εσχατιές
του χρόνου.

Σπόρος και έρωτας
διάτρητες οσμές
ονειρεμένων τόπων,
όνειδος ελπίδας
σε στίγμα χαράς.

Η μοίρα ανύπαρκτη.
Ο κυκεώνας των στιγμών δικαιωμένος
του αβέβαιου θάμπωσε
την άφθαρτη όψη.

Και αχολογούν τα τέκνα
της πολύπαθης αυγής

των σωμάτων η κλαγγή
καθώς σιμώνει

Μια εξέγερση. Μία σιγή.
Μια μεγάλη αρμαθιά από σκοτωμένους.
Στο ξόμπλι της υφάντρας
που τη φώναζαν αλκή
κεντάει χαρωπός ο θάνατος.

Ερημιά,
συρίγγιος βρυχηθμός των γεγονότων
σαν άλλος χορός των αμπελιών
πάνω στην υψικάμινο.

Σπονδές
στην διάφανη πληγή
λωλού φτενού
Απρίλη.

--

Πέτσινα ρεζερβουάρ

Σε δημοσιά τα μεσάνυχτα
φωτισμένη και μάταιη
κοντράρεις το τέλος του χρόνου.

Γρούζει η σαρκή μηχανή σου.
Στη σέλα του ίλιγγου
βιάζεις τα γκάζια της.

Μυστήρια της μνήμης
πυρωμένα αποθέτεις
στα ριζιμιά των πηγών
που αναβλύζουν στο αίμα σου.

Χωλές αμαρτίες του αύριο
ν' αρνιέσαι επιμένεις.
Τον δύσποτμο Σκύθη λογχίζοντας
μυρωμένος μετάλαβες
του άχραντου θανάτου.

Η σκέψη ποτάμι που τρέχει
σε ισχνές διεγέρσεις του απείρου
αυτή με ριπές σε εξυψώνει.
Τεταρτημόρια άστρων

μπροστά σου απλώνει
και γράφει:

Είναι ίσως ακόμη μακρύς
ο δρόμος για σένα
ή μπορεί και να χάθηκες
σε κάποια στροφή του
καθώς βιαζόσουν
να φθάσεις στο τέρμα του.

Copyright©Αθανάσιος Κρήνης

αρχή σελίδας

Αλέξης Σταμάτης: Απόσπασμα από το νέο του μυθιστόρημα «Βίλα Κομπρέ». *Εκδόσεις Καστανιώτη*

Ο θάνατος του Πολύβιου

Η αστρέχα κυλάει λοξοδρομώντας από τη εκκλησία της Παναγίας ως κάτω στα Γυφτακείκα, ανανεώνοντας τα νερά της από βροχή σε βροχή, καλντερίμι με καλντερίμι, γλύφοντας τα λιθάκια και ποτίζοντας τα χώματα, χρόνια τώρα, δεκαετίες, ίσως και αιώνες. Για να μπει κανείς στο σπίτι πρέπει να κάνει ένα μεγάλο βήμα πάνω από τα είκοσι εκατοστά του πλάτους της για να σταθεί κάτω από τη ριχτή στέγη με τις σχιστόπλακες, λίγα μέτρα δεξιά από την δημόσια βρύση, όπου κάποιος άγνωστος χάραξε κάποτε στο μάρμαρο τα αρχικά Ι.Κ. Είχε να το κάνει ακριβώς έντεκα χρόνια.

Όταν άνοιξε την εξώπορτα, ήταν σαν τα δεκαεπτά χρόνια που είχε ζήσει εκεί να του επιτέθηκαν διαμιάς. Πάνω από τη μισή ζωή του – μαζική έφοδος. Δεν πρόλαβε καν να σταθεί να κοιτάξει ένα γύρω. Τα λιγοστά έπιπλα, το εικονοστάσι, το ξύλινο ταβάνι, οι σιδεριές αλλά και γνώριμες οσμές, χειρονομίες και εικόνες, συσπειρώθηκαν σε μια γροθιά που του ήρθε καταπρόσωπο. Ασυναίσθητα, οπισθοχώρησε στο καλντερίμι. Έκλεισε την πόρτα και πήρε βαθιά ανάσα. Ύστερα μια ακόμα. Ένας λιπόσαρκος γέρος πέρασε από μπροστά του κουνώντας το κεφάλι. Ο ήλιος καταύγαζε τα πάντα – το καλοκαίρι στην ακμή του, κυρίαρχο. Περίμενε λίγο και ξανάβαλε το κλειδί στην κλειδαριά. Μπήκε, αυτή τη φορά με προσοχή, όπως κάποιος που πατά πάνω σε πάγο. Τα φαντάσματα ήταν ακόμα εκεί, αλλά είχαν ημερέψει.

Δεν κάθισε στο ισόγειο. Κατευθύνθηκε προς τη σκάλα κι ανέβηκε μηχανικά χωρίς να κοιτάξει τριγύρω. Βγήκε στο καθημερινό. Εκεί τον είχαν, στο κέντρο, με δυο μεγάλα κεριά δεξιά κι αριστερά. Ο χώρος μύριζε λιβάνι και ξύλο, ενώ ο ήλιος περνώντας από τα στόρια εξακόντιζε ξανθά παραλληλόγραμμα στο τοίχο πίσω από το παλιό σκρίνιο. Όλα ήταν πεντακάθαρα, είχε να τα δει έτσι από τότε που ζούσε η μάνα του. Πλησίασε, έσκυψε πάνω του και τον κοίταξε. Ήταν γαλήνιος, λες και μόλις είχε βυθιστεί σε μια τελευταία, ευχάριστη σκέψη. Μια ηλιαχτίδα παιχνιδιζε στο μέτωπο του σαν να έφαχνε κάτι. Τα πυκνά άσπρα μαλλιά ήταν χτενισμένα προσεκτικά προς τα πίσω. Τρίχα δεν ξέφευγε – όπως όταν ζούσε. Τα χέρια ήταν δεμένα κάπως αφύσικα στο στήθος, αν και το μικρό δάχτυλο του δεξιού πετούσε ψηλά – σε μια σχεδόν αστεία παραφωνία.

Είχε πεθάνει την προηγούμενη μέρα. Του 'χε τηλεφωνήσει το πρωί ο θεός του, ο Διονύσης,

πρώτος ξάδελφος του μακαρίτη: «Θάνο, ο πατέρας σου έφυγε πριν από λίγο, ξαφνικά, μες στον ύπνο του. Η κηδεία είναι αύριο το απόγευμα». «Το πρωί θα 'μαι εκεί», του 'χε πει. Προλάβαινε και πριν – εξ άλλου, τι ήταν τέσσερις ώρες με το τρένο από τον σταθμό Λαρίσης, κι ύστερα σαράντα λεπτά με το λεωφορείο; Ήξερε όμως ότι θα τον ξενυχτούσαν και δεν ήταν έτοιμος για όσα σήμαινε κάτι τέτοιο.

Είχαν να βρεθούν τρία χρόνια, απ' την τελευταία φορά που 'χε κατέβει ο Πολύβιος στην Αθήνα. Τον είχε βγάλει από τη ζωή του τελείως. Από τότε που 'φυγε απ' το χωριό, αποφάσισε να κλείσει με την οικογένεια. Ήταν άγριο, αλλά ο Θάνος τα κατάφερνε με τα σκληρά συναισθήματα. Αντράκι από μικρός, τώρα, στα εικοσιοκτώ του, παρόλα τα χαστούκια που 'χε φάει, πίστευε ακόμα πως ο άνθρωπος φτιάχνει μόνος του τη μοίρα του. Εκείνη που 'χε κληρονομήσει την ένιωθε ταπεινή, άδοξη. Δεν έλειπαν μόνο οι προκλήσεις, οι ευκαιρίες, εκείνο που έλειπε κυρίως ήταν εκείνη η πνοή που κάνει μια ζωή άξια να βιωθεί. Ο πυρήνας του ήταν φτιαγμένος για πιο αρμονικά πράγματα, ήταν μια ύπαρξη τρυφερή, όμως οι συγκυρίες τον είχε κάνει σκληροτράχηλο, είχε κλειστεί σ' ένα καβούκι που 'μοιαζε σιδερόφραχτο. Τίποτα από μένα να φαίνεται, ήθελε να νομίζει.

Ίσως τελικά θα έπρεπε να 'χε έρθει το ίδιο βράδυ. Όμως, η αλήθεια ήταν ότι ήθελε να μείνει όσο λιγότερο γινόταν στον τόπο που μεγάλωσε, που κατάλαβε τον κόσμο, στον τόπο που απέρριψε, που εγκατέλειψε ρίχνοντας πίσω του μαύρη πέτρα, σωστό ογκόλιθο.

Είχε δει πολλούς πεθαμένους στη ζωή του. Αφάνταστα πολλούς ανάλογα με την ηλικία του. Υπεύθυνος γι' αυτό ήταν ο συγκεκριμένος νεκρός απέναντί του ο οποίος τον ανέθρεψε σ' ένα περιβάλλον που υπενθύμιζε διαρκώς πως ο θάνατος, πολύ περισσότερο από τη γέννηση, είναι για τον άνθρωπο ο μετρητής του χρόνου. Το τίμημα του να 'σαι γιος ενός νεκροθάφτη.

Έμεινε για λίγο όρθιος μπροστά του. Όπως τον κοίταζε, έβλεπε με την περιφερειακή όραση άλλες δυο φιγούρες στο δωμάτιο, δυο μαυροντυμένες γυναίκες, ακίνητες σαν έπιπλα. Ασυναίσθητα υπέθεσε ότι μπορεί να ήταν μακρινές συγγενείς. Ύστερα σκέφτηκε πως κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να συμβαίνει, γιατί, εκτός από τον Διονύση, δεν είχε μείνει ψυχή. Η μια τον κοίταξε, πήγε να προχωρήσει προς το μέρος της αλλά ξαφνικά του ήρθε η επιθυμία να καπνίσει. Έγνεψε κάτι αόριστο και βγήκε στο μπαλκόνι. Σ' ένα στρογγυλό τραπέζι υπήρχε ένα πιάτο με φρέσκα αχλάδια και ροδάκινα που μοσχομύριζαν. Σκούπισε με την ανάποδη της παλάμης το πρόσωπο. Η ίδια κίνηση που 'χε κάνει και πριν από δεκαπέντε χρόνια. Τότε που 'χε πεθάνει η μάνα του, η Μερόπη.

Αυτός ο θάνατος, στα δεκατρία του, τον είχε ταράξει. Η μάνα του ήταν μια αχνή, αθόρυβη παρουσία. Ο Πολύβιος την είχε παντρευτεί όταν εκείνη ήταν τριάντα, εκείνος σαράντα ενός. Άγια ψυχή, είχε όμως μια μεταδοτική κατήφεια. Ήταν πιτσιρικά όταν πέθανε η μητέρα της κι ο πατέρας της δεν ξαναπαντρεύτηκε. Τον φρόντιζε ως το θάνατό του, λίγους μήνες πριν γνωρίσει τον Πολύβιο. Ο Θάνος ήρθε αργά, όταν η γυναίκα ήταν στα σαράντα κι ο Πολύβιος πενήντα ενός, σπάνιο για την εποχή εκείνη. Μικρός ντρεπόταν για τους γονείς του, δυο γκριζομάλληδες, εμφανώς μεγαλύτεροι από τους γονείς των φίλων του.

Η μητέρα του δεν είχε αρρωστήσει ποτέ της. Χάθηκε όμως αναπάντεχα, από έναν καλπάζοντα καρκίνο του παγκρέατος, μέσα σε τρεις μήνες. Ο Πολύβιος μαύρισε, έχασε δέκα χρόνια σε μια βδομάδα. Ύστερα κλείστηκε ακόμα πιο πολύ. Ο θάνατος σ' ένα ζευγάρι είναι ο διπλασιασμός του χωρισμού. Σώμα και ψυχή χωρίζουν, όπως χωρίζουν δυο σύζυγοι. Ενώ ο Θάνος προσπαθούσε να βρει μιαν εξήγηση, να «τακτοποιήσει» την απώλεια, ο Πολύβιος κυλούσε ολοένα στη σιωπή. Είχαν μείνει οι δυο τους ενώπιος ενωπίω, ο γιος γεμάτος ερωτήματα, ο πατέρας δίχως απαντήσεις. Ασάλευτη ζωή.

Στην αρχή αυτή η παγωμάρα τον πονούσε, ύστερα την αποδέχτηκε, τη συνήθισε και τελικά τη μίσησε. Ασφυκτιούσε, δεν τον χωρούσε ο τόπος. Η απόσταση μεταξύ τους ήταν τέτοια, λες και ζούσαν σε διαφορετικούς κόσμους, ξένοι στο ίδιο σπίτι. Το μόνο που τους συνέδεε ήταν η καθημερινότητα. Αλλά κι αυτή, ήταν γεμάτη θάνατο.

Copyright©Αλέξης Σταμάτης

αρχή σελίδας

Χρήστος Φασούλας: Το προοίμιο και ο πρόλογος του νέου του βιβλίου (για παιδιά ηλικίας από 10 έως... 110 ετών!) «Ο Μάγος της Μπάλας». *Εκδόσεις Μίνωας*

Καλοκαίρι του 2034. Η Αθήνα έχει αλλάξει. Η Ελλάδα έχει αλλάξει. Ο κόσμος ολόκληρος έχει αλλάξει.

Η Ελλάδα πια δεν έχει καμιά σχέση με την Ελλάδα που ξέρουμε. Και ειδικά η Αθήνα. Θεόρατα κτήρια, φτιαγμένα από γυαλί κι ατσάλι, ξεφυτρώνουν συνεχώς, το ένα πίσω από το άλλο. Κάποιες παλιές πολυκατοικίες, που 'χουν ξεμείνει από τον παλιό καιρό, φαντάζουν σαν νάνοι μπροστά στους γυάλινους γίγαντες. Και η ζωή τρέχει με πολύ πιο γρήγορους ρυθμούς. Το ίδιο κι οι άνθρωποι.

Όμως έχει αλλάξει και κάτι ακόμα στην Ελλάδα. Κάτι που δεν μπορεί να το εκφράσει κανείς μέσα σ' αυτές τις λίγες αράδες. Χρειάζονται σελίδες ολόκληρες για να το εξηγήσεις, να το διηγηθείς. Χρειάζεται μια ιστορία, ένα παραμύθι. Και οι καλύτεροι παραμυθάδες, χρόνια τώρα, είναι οι παππούδες κι οι γιαγιάδες μας.

Όχι, αυτό δεν έχει αλλάξει. Και δεν πρόκειται ν' αλλάξει, ούτε το 2034 ούτε ποτέ. Οι παππούδες κι οι γιαγιάδες θα συνεχίσουν να μας λένε τις καλύτερες ιστορίες. Για πάντα...

Ο ΠΑΠΠΟΥΣ

-ΕΛΑ ΠΑΠΠΟΥΛΗ να σου δείξω τα αμπελοχώραφά σου...

Ο παππούς χαμογέλασε και κοίταξε τον εγγονό του παιχνιδιάρικα.

-Πού το 'μαθες αυτό, βρε κατεργάρη; τον ρώτησε.

-Το είπε τις προάλλες η δασκάλα στο νηπαιγωγείο, απάντησε ο μικρός με μάτια που έλαμπαν. Στον Κωστάκη. Είναι πεισματάρης ο Κωστάκης, πολύ πεισματάρης!

-Πιο πεισματάρης από σένα;

-Οουου, καμία σχέση! Η δασκάλα μάς έλεγε ότι έξι φορές το τρία μας κάνει δεκαοχτώ κι ο Κωστάκης επέμενε ότι μας κάνει δεκαπέντε. Κι ύστερα η δασκάλα του είπε για τα αμπελοχώραφα.

-Σας εξήγησε τι σημαίνει;

-Όχι. Θα μου πεις εσύ, παππού;

Ο παππούς χαμογέλασε ξανά. Ο μικρός δεν του έμοιαζε. Δεν έμοιαζε ούτε καν στον μπαμπά του.

Είχε πάρει, βέβαια, τα πελώρια, γαλάζια μάτια, το λακκάκι πάνω απ' το πηγούνι και τις καστανές μπούκλες στα μαλλιά. Φτυστός ο μπαμπάς του ήταν, αλλά μόνο έξω απ' το κεφάλι.

Μέσα στο κεφάλι κουβαλούσε άλλα μυαλά. Ο μικρός ήθελε να μάθει. Κι ο μπαμπάς του, ασφαλώς, ήθελε να μάθει όταν ήταν μικρός. Αλλά το μόνο που ήθελε να μάθει ήταν να σουτάρει το ίδιο καλά και με τα δυο πόδια και να κάνει τέλεια την ντρίμπλα του Ροναλντίνιο. Όμως ο γιος του από μωρό ακόμα ήθελε να μαθαίνει τα πάντα. Αν και, εδώ που τα λέμε, ο παππούς είχε προσέξει ότι το αριστερό του κουντεπιέ ήταν φαρμάκι σκέτο, για την ηλικία του, αν μη τι άλλο.

Και το δεξί του δεν πήγαινε πίσω. Αυτό το τελευταίο δεν το είχε πάρει από το μπαμπά του. Όχι ότι ο μπαμπάς του χρησιμοποιούσε το δεξί του πόδι μόνο για να περπατάει, αλλά το αριστερό

του ήταν αυτό που τον είχε κάνει διάσημο.

-Πάει να πει ότι όσα ξέρει ο νοικοκύρης δεν τα ξέρει ο κόσμος όλος, απάντησε σοβαρά σοβαρά ο παππούς.

-Μα αυτό, παππού, έκανε απορημένος ο μικρός, είναι άλλη παροιμία!

-Και που ξέρεις εσύ, βρε ζουζουνάκι, ότι και τα αμπελοχώραφα είναι παροιμία;

-Μα είναι φανερό!

Ο παππούς έσκασε στα γέλια, δεν μπόρεσε να κρατηθεί. Βρε, τον κατεργαράκο! Ούτε έξι χρονών δεν ήταν καλά καλά και μιλούσε λες κι ήταν έφηβος.

-Ασφαλώς και είναι φανερό, τι λέω; είπε ανάμεσα στα γέλια του.

-Λοιπόν; Θα μου πεις τι σημαίνει;

Ο παππούς ξανακοίταξε τον εγγονό του με λατρεία. Πόσο το αγαπούσε αυτό το παιδί! Φυσικό ήταν να το λατρεύει, ήταν το πρώτο του εγγόνι, ο πρωτότοκος του μοναχογιού του. Τον έβλεπε γονατισμένο μπροστά στο σβηστό τζάκι, καταμεσής ενός κύκλου που είχε σχηματίσει με τις ηλεκτρονικές μινιατούρες των αγαπημένων του ποδοσφαιριστών, που φάνταζαν, θαρρείς, αληθινές, και σκεφτόταν τις μινιατούρες της δικής του παιδικής ηλικίας, που φάνταζαν εντελώς ψεύτικες... Έβλεπε τα ορθάνοιχτα, λαμπερά του μάτια να τον κοιτάζουν με λαχτάρα, περιμένοντας πώς και πώς την απάντησή του, και δεν μπόρεσε να κρύψει άλλο ένα χαμόγελο.

-Θα σου πω, είπε. Αλλά...

-Και να μου πεις επίσης πως στο καλό σου ήρθε να δώσεις στον μπαμπά αυτό το αστείο όνομα.

-Ε, σιγά, πολύ βιάζεσαι παιδάκι μου, ένα ένα!

Ο μικρός δε μίλησε. Σούφρωσε τα χείλια του και κοίταξε τον παππού του στα μάτια, ζητώντας με το απαιτητικό του βλέμμα του την απάντηση στην απορία που τον έτρωγε.

-Πρώτα θα σου πω για τα αμπελοχώραφα, είπε ο παππούς. Και μετά...

Ξαφνικά σταμάτησε να μιλάει και χτύπησε με την παλάμη το μέτωπό του.

-Μα τι λέω, ο άνθρωπος, ξεφύσηξε. Όταν σου εξηγήσω για τα δικά μου τα αμπελοχώραφα, θα καταλάβεις γιατί έδωσα στον μπαμπά σου αυτό το αστείο όνομα, όπως λες, που όμως δεν είναι καθόλου αστείο.

-Ποια είναι τα δικά σου αμπελοχώραφα, παππού; έσπασε τη μικρή σιωπή του ο μικρός.

-Λοιπόν, θα σου πω μια ιστορία, είπε ο παππούς, με μια φωνή που ξαφνικά έγινε πιο βροντερή. Κι ύστερα πήρε βαθιά ανάσα κι άρχισε να διηγείται.

-Τα δικά μου αμπελοχώραφα, που λες αγόρι μου, δεν είναι ακριβώς αμπελοχώραφα. Είναι καταπράσινα, βέβαια, αλλά δεν έχουν αμπέλια και σταφύλια. Έχουν κάτι άσπρες γραμμές από ασβέστη. Και κάτι δίχτυα. Όχι σαν αυτά του ψαρά. Σπαρταράνε, βέβαια, κι αυτά συχνά, αλλά όχι από τα ψάρια. Από τις μπάλες...

Copyright©Χρήστος Φασούλας

αρχή σελίδας

Βασίλης Αλεξάκης: Η δεύτερη επέτειος

Θα μπορούσε να είναι αυτή η αρχή. Θέλω να πιστεύω ότι κάποτε θα τη βρω κι ότι θα ξεκινήσω επιτέλους το μυθιστόρημα που χρόνια ονειρεύομαι. Το ονειρεύομαι από μικρό παιδί. Διάβαζα πολύ. Θαύμαζα τους συγγραφείς περισσότερο από τους τραγουδιστές, τους αθλητές, τους ηθοποιούς, ακόμη και από τα ιστορικά πρόσωπα. Δεν έπαυα από τότε να τους θαυμάζω ούτε να τους διαβάζω. Δίνω ιδιαίτερη προσοχή στην πρώτη σελίδα των βιβλίων τους γιατί αυτή ακριβώς τη σελίδα δυσκολεύομαι αφάνταστα να συντάξω.

Έχω γράψει μερικά κείμενα, αλλά δεν ξεπερνούν τις δύο-τρεις σελίδες. Το τέλος τους είναι ορατό από την πρώτη κιόλας γραμμή. Είναι ουσιαστικά κείμενα χωρίς αρχή. Φοβάμαι ότι δεν εκφράζουν τίποτε άλλο παρά την ανυπομονησία μου να κατακτήσω τον τίτλο του λογοτέχνη. Τώρα είμαι αποφασισμένος να δουλέψω σκληρά. Αγόρασα ένα γραφείο κι ένα ακριβό στυλό. Δεν υπήρχε γραφείο σπίτι μου μέχρι προχτές. Τις ελάχιστες ώρες που αφιέρωνα στο γράψιμο καθόμουν στο τραπεζάκι της κουζίνας. Είναι ένα μικροσκοπικό τραπέζι, σκεπασμένο μ' ένα καρό τραπεζομάντιλο, όπου ίσα ίσα χωρά ένα πιάτο κι ένα ποτήρι. Έκανα τη σκέψη ότι είναι αδύνατο να γράψεις μυθιστόρημα αν δε διαθέτεις ένα αληθινό γραφείο, με τρία συρτάρια στο πλάι κι ένα στη μέση. Αγόρασα και ένα πακέτο χαρτί. Ο υπάλληλος με ρώτησε αν ήθελα το πακέτο των πεντακοσίων φύλλων ή το μικρότερο.

– Των πεντακοσίων! του είπα κάπως άγρια.

«Μην απογοητεύεσαι», λέω συνέχεια στον εαυτό μου. «Αν δεν βρεις σήμερα την αρχή, θα τη βρεις αύριο ή μεθαύριο». Αναρωτιέμαι αν οι μεγάλοι συγγραφείς ξέρουν από την πρώτη κιόλας σελίδα τι βιβλίο θα γράψουν. Προτιμώ να πιστεύω ότι το ανακαλύπτουν σιγά σιγά, γιατί έτσι ελπίζω να το ανακαλύψω κι εγώ. Δεν έχω την παραμικρή ιδέα για το περιεχόμενο του βιβλίου που ονειρεύομαι. Ελπίζω ότι το θέμα θα ξεπεταχτεί μέσα από τις γραμμές όπως βγαίνουν τα δελφίνια μέσα από τη θάλασσα.

Σε μια συνέντευξή του που δημοσιεύτηκε στο «Βήμα», ο Έκερμαν λέει ότι δεν υπάρχουν καλά και κακά θέματα, μόνο καλοί και κακοί συγγραφείς. Ο ήρωας ενός από τα τελευταία βιβλία του είναι ένας παραπληγικός σε αναπηρική πολυθρόνα που ξεκινά από τη Μόσχα την εποχή που καταρρέουν τα κομμουνιστικά καθεστώτα και καταλήγει, μετά από άπειρες περιπέτειες, στη Βιέννη. Πεθαίνει λίγο μετά την άφιξή του, σ' ένα ζαχαροπλαστείο, ακούγοντας από τα μεγάφωνα του μαγαζιού μια όπερα του Ντονιτσέτι, τον Δον Πασκουάλε. Η σερβιτόρα του ζαχαροπλαστείου, μια πονόψυχη κοπέλα, αναλαμβάνει τα της κηδείας του και κληρονομεί τελικά την αναπηρική πολυθρόνα (έτσι λέγεται το βιβλίο, Η αναπηρική πολυθρόνα, την οποία αφήνει να τσουλήσει σε μια κατηφόρα που καταλήγει σ' έναν παραπόταμο του Δούναβη. Αυτή είναι η τελευταία εικόνα του μυθιστορήματος: η πολυθρόνα βυθίζεται στα πράσινα νερά του ποταμού. Θα διηγόμουν ευχαρίστως κι άλλες σκηνές του έργου, που έχει πάνω από πεντακόσιες σελίδες, αλλά αντιλαμβάνομαι ότι δεν ξεκινά κανείς ένα μυθιστόρημα αντιγράφοντας ένα άλλο. Καταλαβαίνω πάντως τον ισχυρισμό του Έκερμαν ότι το θέμα δεν έχει πολλή σημασία, ή και καθόλου σημασία. Η οδύσσεια αυτού του παραπληγικού θα στερείτο σίγουρα ενδιαφέροντος αν τη διαπραγματευόταν ένας μέτριος συγγραφέας. Η ακτινοβολία του έργου δεν εξαρτάται από την εμβέλεια του θεματός του. Ίσως το καλύτερο βιβλίο του Έκερμαν να είναι αυτό όπου διηγείται μια απλή ερωτική ιστορία, λίγο δύσκολη στο ξεκίνημά της, που τελειώνει όμως καλά: το ζευγάρι παντρεύεται, ενώ ο καταχθόνιος φαρμακοποιός βρίσκει οικτρό θάνατο σε μια λίμνη (ένα ταχύπλοο τον κτυπά κατακούτελα την ώρα που κολυμπά). Παρατηρώ ότι στο τέλος και των δύο βιβλίων του που ανέφερα, ο Έκερμαν συνδέει το θάνατο με το υγρό στοιχείο.

Αυτό που έχει σημασία είναι φυσικά ο τρόπος με τον οποίο εξιστορεί κανείς τα γεγονότα. Ο Έκερμαν λέει ακόμη ότι το ύφος είναι η ψυχική ιδιαιτερότητα του έργου. Το δικό του είναι αναγνωρίσιμο, όποιο κι αν είναι το θέμα του. Καταλαβαίνεις αμέσως ότι έχεις να κάνεις μ' ένα γραπτό του Έκερμαν. Εγώ, δυστυχώς, δεν έχω ύφος. Αυτό ακριβώς αποδεικνύουν οι προτάσεις που συντάσσω. Τις βρίσκω καχεκτικές και αμήχανες. Μου φέρνουν στο νου τα υποσιτισμένα παιδιά των προσφύγων, που έχουν μια βαθιά απορία στο βλέμμα τους. Δεν έχω τίποτε δηλαδή, ούτε ύφος ούτε θέμα. Κάποιος άλλος στη θέση μου θα εγκατέλειπε ασφαλώς την προσπάθεια, θα έσκιζε αυτές τις σελίδες, θα έβαζε το στυλό στην κασετίνα του και θα πούλαγε το γραφείο. Αυτό που με κάνει να ελπίζω ότι θα καταφέρω να γράψω κάτι είναι ακριβώς το γεγονός ότι, παρά την

αδυναμία μου, δεν εννοώ να εγκαταλείψω την προσπάθεια. Το πείσμα μου μ' εντυπωσιάζει, μου επιτρέπει να αισιοδοξώ.

Δεν ξέρω αν είναι σκόπιμο, στο σημείο αυτό, να αναφερθώ στη σχέση μου με τη Μαργαρίτα. Είναι μια σχέση δύο ετών που πλησιάζει, θαρρώ, στο τέλος της. Πρέπει να το πάρω απόφαση, δεν πρόκειται να χωρίσει με τον άντρα της. Της έχει γίνει ανυπόφορη η παρουσία του, κοιμούνται άλλωστε σε χωριστά δωμάτια, ωστόσο δεν τη βλέπω να χωρίζει. Έχουν δύο παιδιά, αγόρια, ηλικίας δώδεκα και οκτώ ετών. Φοβάται ότι θα πάρουν το μέρος του πατέρα τους αν τον διώξει από το σπίτι.

– Εσύ θα χωρίσεις όταν θα γίνεις σαράντα έξι χρονών, της είπα προ ημερών στο εστιατόριο. Τα μάτια της βούρκωσαν. Είναι τριάντα επτά. Υποφέρει ιδιαίτερα τις Κυριακές γιατί ο άντρας της είναι όλη την ημέρα σπίτι. Αυτό που την εξοργίζει περισσότερο απ' όλα είναι το σφύριγμαμά του.

– Περπατάει από το πρωί μέχρι το βράδυ σφυρίζοντας.

– Δεν σφύριζε παλιότερα; τη ρώτησα.

Δεν θυμάται καλά. Μπορεί να σφύριζε, αλλά όχι συνέχεια.

– Και τι σφυρίζει; τη ρώτησα ακόμη.

– Ελαφρολαϊκά, είτε χωρίς μεγάλη σιγουριά. Έτσι μού 'ρχεται να του κοπανίσω μια σανίδα στο κεφάλι.

Έχω πολύ καιρό να σφυρίζω, χρόνια ίσως. Πότε σφύριξα για τελευταία φορά; Νομίζω ότι προσπάθησα να θυμίσω σε κάποιον το σκοπό μιας άριας, αλλά δεν ξέρω σε ποιόν, ούτε ποια ήταν αυτή η άρια. Δεν ήταν πάντως από τον Δον Πασκουάλε, δεν τον έχω ακούσει ποτέ. Απορώ γιατί διάλεξε ο Έκερμαν τη μουσική του Ντονιτσέτι, που είναι γενικά ευχάριστη, για μια σκηνή σαν το θάνατο του παραπληγικού. Ίσως υπάρχει στον Δον Πασκουάλε κάποια πολύ θλιμμένη άρια. Πώς να έκρινε άραγε ο συγγραφέας της Αναπηρικής πολυθρόνας το γραπτό μου; Πιστεύω ότι θα έσβηνε τις περισσότερες προτάσεις, μπορεί και να μου ζήτηγε να επαναφέρω μερικές από αυτές που έχω σβήσει. Διάβασα στο «Βήμα» ότι θα έρθει το καλοκαίρι στην Ελλάδα, προσκεκλημένος ενός εφοπλιστή. Θα προσπαθήσω να τον συναντήσω, φαντάζομαι ότι θα οργανωθεί κάποιο κοκτέιλ προς τιμήν του.

Κάθομαι με τα πόδια σταυρωτά. Κάθε τόσο επαναφέρω στη θέση της την παντόφλα που κρέμεται από το μετέωρο πόδι μου με μια απότομη κίνηση των δακτύλων. Ακούγεται ένας ήχος σαν δειλό χειροκρότημα. Είναι δώρο της Μαργαρίτας αυτές οι παντόφλες, μου τις έφερε από την Αίγυπτο όπου πήγε με το σύζυγό της, πέρσι το χειμώνα. Έγινε έξω φρενών όταν μου ανακοίνωσε ότι θα τον συνόδευε, αυτόν τον έστειλε εκεί η εταιρεία του, μου ορκίστηκε στα παιδιά της ότι δεν θα κοιμόταν μαζί του, ήθελε πάρα πολύ να γνωρίσει την Αίγυπτο. Αρνήθηκα να τη δω όταν επέστρεψε, ακόμη και να της μιλήσω, είχα συνέχεια τον τηλεφωνητή. Μια νύχτα, κατά τις 2 το πρωί, δεν ξέρω πώς το έσκασε από το σπίτι της, μου χτύπησε το κουδούνι. Τα μάτια της ήταν κατακόκκινα. Μου φάνηκε πιο μικροκαμωμένη από ό,τι την είχα στο νου μου, σαν να είχε η φαντασία μου την τάση να τη μεγεθύνει.

– Να περάσω; με ρώτησε.

Δεν είπα τίποτε. Γύρισε στο πλάι, ακούμπησε το κούτελό της στον τοίχο κι άρχισε να κλαίει.

Πρόσεξα ότι βαστούσε κάτι, τυλιγμένο σε χαρτί εφημερίδας. Ήταν οι παντόφλες.

Δεν αμφιβάλλω ότι τη στενοχωρεί η συμβίωση με τον άντρα της, αλλά νομίζω ότι περισσότερο στενοχωρεί εμένα.

Τους πρώτους μήνες της γνωριμίας μας δεν με ενοχλούσε ιδιαίτερα ότι ήταν παντρεμένη, μπορεί και να με διασκέδαζε το γεγονός ότι συναντιόμασταν κρυφά και λίγο, σαν να ήμασταν παιδιά.

Έβλεπα κι άλλες γυναίκες παράλληλα. Δεν με ένοιαζε αν έκανε ή δεν έκανε έρωτα μαζί του.

Κάποτε άρχισε να με νοιάζει. Πιστεύω ότι στη δική μου επιρροή οφείλεται πρωτίστως η επιδείνωση των συζυγικών της σχέσεων. Δεν θα είχε μετακομίσει σε άλλο δωμάτιο αν δεν την πίεζα εγώ. Μια μέρα, αναφέρθηκε σε μια κουβέντα που είχε με τον άντρα της, ενώ εκείνη ήταν στην μπανιέρα. Η σκηνή αυτή με αναστάτωσε.

Εξακολουθείς δηλαδή να κυκλοφορείς γυμνή μπροστά του;

Δεν είχα φανταστεί ότι θα έφτανα στο σημείο να ζηλέψω τον άντρα της. Εκείνος αγνοεί την ύπαρξή μου. Γνώρισα τη Μαργαρίτα σ' ένα σαντουιτσάδικο, έτρωγε με τα παιδιά της στο ίδιο τραπέζι μ' εμένα, ο μικρός της γιος έριξε άθελά του το μπουκάλι με το κέτσαπ επάνω μου.

Φορούσα ένα ωραίο λινό παντελόνι. Κι η Μαργαρίτα ήταν ντυμένη στα άσπρα εκείνη τη μέρα. Κοιτάξαμε όλοι άφωνοι το μεγάλο κόκκινο λεκέ, εγώ είχα σηκωθεί όρθιος, και ξαφνικά βάλουμε όλοι μαζί τα γέλια. Σε αντίθεση με την ερωτική ιστορία που διηγείται ο Έκερμαν, η σχέση μου με τη Μαργαρίτα ξεκίνησε καλά, αλλά είμαι σχεδόν βέβαιος ότι δεν θα έχει αίσιο τέλος.

Της κάνω όλο και πιο συχνά καβγάδες, αρπάζομαι από το παραμικρό. Βλεπόμαστε κυρίως τα μεσημέρια, δεν της είναι εύκολο να δικαιολογεί βραδινές εξόδους. Δεν έχουμε κοιμηθεί ούτε μια νύχτα μαζί. Μου υποσχέθηκε ότι όταν φύγει ο άντρας της για το Καρπενήσι, έχει εκεί ένα κτήμα καταπατημένο από τους γείτονες, θα πάμε μαζί κάπου, τρεις - τέσσερις μέρες, ίσως και περισσότερο. Θα αφήσει τα παιδιά στη μάνα της. Αλλά τότε θα φύγει αυτός; Είναι ένας διστακτικός άνθρωπος και λίγο τεμπέλης, που αναβάλλει τις δουλειές του.

Κι όμως περιμένω να πάρει μια απόφαση για να κανονίσω και γω το πρόγραμμά μου. Και δεν περιμένω μόνο εγώ, αλλά και όσοι εξαρτώνται κατά το ένα ή τον άλλον τρόπο από εμένα, ο πατέρας μου κι αυτοί που δουλεύουν για την ταινία που ετοιμάζω, κάπου τριάντα άτομα. Αν ληφθεί υπόψη ότι το πρόγραμμα καθενός από αυτά επηρεάζει και κάποια άλλα πρόσωπα, δεν θα ήταν υπερβολή να πω ότι ένας ολόκληρος κόσμος περιμένει ν' αποφασίσει ο άντρας της Μαργαρίτας πότε θα πάει στο Καρπενήσι.

Εγώ λέω ότι μάλλον δε θα πάει. Δεν του αρέσει να αφήνει τη γυναίκα του μόνη, δεν της έχει μεγάλη εμπιστοσύνη. Θα περάσω δηλαδή μόνος μου κι αυτές τις διακοπές. Φοβάμαι ότι θα εξελιχθεί άσχημα το γεύμα που λογαριάζουμε να κάνουμε για να γιορτάσουμε τη δεύτερη επέτειο της γνωριμίας μας, κάποια στιγμή θα με πιάσουν τα νεύρα μου, θα παραμερίσω τα κεριά και θα της τραβήξω μια μπουνιά στη μούρη.

Νομίζω ότι είμαι ερωτευμένος.

[Εφημερίδα «Τα Νέα» 7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1997](#)

---

copyright©Logo - contents may be copied. Editor, Designer-Publisher : Visual artist [Stratos Fountoulis](#) /
copyright©Λογότυπο "Στάχτες" -τα κείμενα μπορούν να αντιγραφούν. Υπεύθυνος έκδοσης και σχεδίασης
[Στράτος Φουντούλης](#)

Έδρα Περιοδικού: **Βρυξέλλες / Brussels, Belgium**